

ગુજરાતી ભાષામાં પ્રેરકાર અને વધારા સાથે

નકલ ૫૦૦—આવૃત્તી પહેલી.

*The Right of Printing and Translation in
other Indian Language is reserved.*

મુ'બઈ.

ધર્મપ્રીયક પ્રેસમાં, નં. ૩. એ છાપું છે.

જાપાનનાર તથા વેચનાર મુ'બઈ કાગકાદેવીને રસ્તે રામવાડી પાસે
ઈશ્વરદાસ લાયબ્રેરીવાલા.

સાં ૧૮૭૯.

પ્રસ્તાવના.

—૦૧૦૦—

રાગ ભૈરવ.

સઘન બન છાયોરી, દરમખેલી મદ ભવન, અંતર પ્રકાશ, અરન
બરન પહોરંગ લાયોરી; સઘન બન છાયોરી. ૧. કોકીલાર આતરંગ
માર, પીક કપોત બંજન આણંદ કરત, ચહુ ચોર રંગ બર શાઓ;
સઘન બન છાયોરી. ૨. બાંજત કીનર બાબ ખીના મીરદંગ, ઉપગ
તાન માન શરસ્વતી, બર પાઓ; ગાવે મીયાં તાન સેન કરોહી અલાપ,
કરંત પ્રથમ રાગ ભૈરોહી ગાઓ. સઘન બન છાયોરી. ૩.

અરેખિ ભાષામાં મનોરંજક આ વાર્તા, શેકડો વરસ ઉપર ધરાનમાં
થઈ ગયેલા શાહરિયાર બાદશાહનાં વખતમાં, પ્રથમ ઉપદેશકાર્ક પ્રસિદ્ધ
થયેલી છે. તે ઉપરથી ફરેંચ ભાષામાં તેનું ભાષાંતર થયું; તે ઉપરથી
અંગ્રેજી અને ખીજી ધણીયેક ભાષામાં તેનું ભાષાંતર થયું છે. એટલુંજ
નહી પણ આખી દુનીયામાં એ રચીક વાર્તા એટલીતો ફેલાઈ છે કે, તેની
કહેવત બુજારગોનાં માહોથી સાંભળી મનને ઘણી રમુજ થાય છે. એ વાર્તા
હરેક અહરથ વાંચવાને પ્રથમ આરંગ કરેતો, તેનું સેવટ આવે ત્યાંસુધી
વાંચનાર અને સાંભળનારનું મન લોભાઈ જાય છે.

એ વાર્તા રચનાર શાહરિયાર બાદશાહના વજીરની છોકરી શહા
બદી નામે અતિશ્વે વિદવાન અને અતુરાર્ધમાં પૂર હતી. એ વાર્તા રચ
વાને મુખ્ય કારણ ઉપકારી બુદ્ધિથી, બાદશાહે ઉપદેશ કરવા માટે અને
શેકડો સ્ત્રિઓની હત્યા થતી, તેનો અટકાવ કરવાને એ શાહબદીએ, પોતા
નો જન જોખમમાં નાખ્યો હતો; પણ ઈશ્વર કૃપાથી અને પોતાની
બુદ્ધિ બળે, શેકડો સ્ત્રિઓની હત્યા થતી અટકાવીને, આ દુન્યામાં શેતારાની
માફક રીશત થઈ છે.

શાહરિયાર બાદશાહે નીચ બુદ્ધિથી એવો ઠરાવ કીધો હતો કે, દર
રોજ શાહજના નવી રાણી સાથે લગન કરી, સહવારે તે રાણીને પોતાના
વજીરને હાથે ગરદન મરાવતો હતો; તેવી રીતે દુષ્ટ કામ બાદશાહ કરવા
લાગેથી, તેની સર્વે રૈયત પોતાના બાદશાહેને બદ દુવા કરવા લાગી;

અને રૈયતનો મોટો ભાગ પોતાનું વતન છોડી, ખીન્ન રાજના આસરા તળે જઈ રહી; તેવો દેખાવ જોઈ અમીર ઉમરાવ અને રૈયત કંટાળી ગયા, પણ હજીના બાદશાહે પોતાની દુષ્ટ ચાલ ફેરવી નહી. એવી રીતે કેટલાક વરસ વહી ગયા, અને હજારો નિરઅપરાધી સ્ત્રીઓનાં ખૂન ઘોળે દિવસે થયા. તેવો કંમકમાટ ભરેલો દેખાવ જોઈ; શાહરિયાર બાદશાહના વજીરની બે છોકરીઓ અતિશય ચતુર હતી, તેમાં મોટીનું નામ શહાબદી અને ન્હાનીનું દીનારબદી હતું, તે શહાબદીએ પોતાની પરોઉપકાર બુદ્ધિથી, પોતાનાં બાપની મરજી ઉપરાંત, પોતાનો જીવ જોખમમાં નાખવાને હિમત પકડી, બાદશાહ સાથે લગન કરવાનું થરાયું; તે પોતે બહુતી હતી કે બાદશાહ સાથે લગન શાહાજના કીધા પછી શહવારે મને ગરદન મારશે; મોટે તેની મદતગાર બહેનને છેલ્લી મુલાકાત મોટે, તેજ રાતનાં બાદશાહ ના મહેલમાં રાખવાને અરજ કરી હતી. બાદશાહએ તે અરજ કબુલ રાખી, દીનારબદીને મહેલમાં તેડી મંગાવી, બેઠું બેઠો પોતાની ખુશ મીનલો ગોઠવેગો કરી, પોત પોતાની જગ્યાએ આરામ કીધો. આગલા ઠરાવ પ્રમાણે શહવાર થવાની બે કલાક અગાઉ, દીનારબદીએ શાહબદીને જગાડી અરજ કીધી કે, મોટી બહેન બાદશાહ તને શહવારે ગરદન મારશે, તે ચીંતાથી આખી રાત મને બેચેનીમાં અતિશય ગઈ, નિદ્રા મુદત આવી નથી; મોટે મહારાપર ગહેરબાની કરીને છેલ્લી એક અરજ કબુલ રાખશે તો, બાદશાહના બેઠું બહનમાં તાહર બલુ કરશે. શાહબદી બોલી તુ જોઈશી માગણી કરશે તેટલી મને દીલોબનથી કબુલ છે. દીનારબદી બોલી યો વડી બહેન તને મનોરંજક હજારો વાર્તા આવડે છે; તેમાંથી એક વાર તારી છેલ્લી મુલાકાતની કેહશે તો ધણેજ ઉપકાર થશે. શાહબદીએ તે અરજ સાંભળી બાદશાહને કહ્યું કે, બાદશાહ સલામત જો તારી રજા હોયતો, દીનારબદીની મુરદ બર લાવું. બાદશાહે મોટી ખુશી સાથે રજા આપવાથી, પ્રથમ વાતની સરવાત કીધી. તે વાત ચાલુ થતા બાદ શાહને એટલીતો લેઝત મળી કે, વાત પુરી થવાની અગાઉ એક હજાર રાત્ર વહી ગઈ.

દા. ઈ.

અરેખિયન નાઈટસ.

ઈરાન દેશમાં શેકડો વરસ ઉપર પ્રખ્યાત મ્હેરા બાદશાહ થયેલાછે; તેમનની બ્રાહ્મજાતીનો દેખાવ વખાણવા લાયક, રશીક વાર્તાવાંચી હાલ દેખાવ આપેછે. તેમાં એક મ્હેરા પરાકરમી અને બાહોસ આલમખીર નામે બાદશાહ અગાઉ થયો હતો, તેની બાદશાહી હીંદુસ્થાનની ગંગા નદીથી ચીન દેશ સુધી વખાણવા લાયક હતી. તે પોતે ધણે ચતુર, કૃપાળુ, શૂરો, રાસતી ઇનસાફ કર્તા હોવાથી, તેની રૈયત પોતાના બાપ કે વડીલોની જગ્યાએ તેને ગણતી હતી ; બાદશાહ પોતે શૂરો, ચતુર હોવા થી દરબારમાં રાજકાબાર ચલાવવાને ધણાક ચતુર, સતવાદી, અમિર, ઉમરાવો અને લડાયેક હુશ્યાર સ્ત્રીપા બાહાદુરની મ્હેટી ફોજ રાખતો; આસપાસના ન્હાના મ્હેરા રાજા, નવાબો, બાદશાહથી ખીહીને તેને તાબે રહેતા, અને અંડણી પણ આપતા, તે બાદશાહ નેવો ચતુર હતો, તેવીજ તેની રાણી નુરો બહાનામે ધણીજ ખુબસૂરત અને પતીવ્રતા હતી, તેનો દેખાવ એવોતો હતો કે અંધારી રાતમાં નેમ ચંદ્ર પ્રગટેથી, એકાએક અજવાળુ થાયછે; તેવી રીતે હજારો સ્ત્રીમાં તે રાણીનો પ્રકાશ ચંદ્રમાં

જીવો હતો ; તેની આંખો હરણના જેવી, તેનું નાક અણીયાળું, હોઠ પરવાલાના જેવા, તેના ચુલાખી ગાલ, તેના શરીરમાંથી હજારો તરેહની ખૂંચો બેઢેકી નિકળતી હતી. તેને બે છોકરાં હતા, તેમાં મ્હોટાનું નામ શાહરિયાર જરા મૂર્ખ હતો, અને ન્હાનો શાહજેમાન નામે અંચળ તિબ્બત્તુ બુદ્ધિનો, ચતૂર, શૂરો, પગકમ્પી, અને ધર્મીરથ હતો.

આલમગીર બાદશાહ ઉત્તમ પ્રકારે ઘૂણા વરસ સુધી, રાજ્ય કાર બાર ચલાવી મ્હોટી કીર્તિ મેળવીને શેવટે ૮૦ વરસની ઉંમરે મરણ પામ્યો; તે વખતે સર્વે અમીર ઉમરાવ અને રૈયતે, મ્હોટી ધામધૂમથી શાહરિયારને તેના બાપની બાદશાહી તખ્ત ઉપર બેઠાડ્યો; તે પોતે મંદ બુદ્ધિનો હતો પણ તખ્ત ઉપર બેઠા પછી, તેણે પોતાના બાપના વખતના અમીર ઉમરાવ તથા લાહવ લશ્કરને, બોલાવી બા આગર ઇજ્જતથી ઘણીજ માહત્ત જત કરી, સરપાવ આપી વીદ્યા કરાયા. તે પછી પોતાના બાપના કરાવ પ્રમાણે, રાજ્ય કારબાર ચલાવતો હતો, તેથી તેની રૈયત પોતાના અસલી બાદશાહના જેવી, નવા બાદશાહને આસીશ આપતા. તેનો ન્હાનો ભાઈ ઘણો ચતૂર હતો, પણ બાદશાહની રીત પ્રમાણે મ્હોટા છોકરાને ગાદી મળે, અને તેથી જો ન્હાનો છોકરો હોય તે રૈયતની રીતે, બિન અમળે મ્હોટા ભાઈના તાબામાં રહી, ફરમાવેલું કામ બજાવે, તે પ્રમાણે શાહજેમાન પોતાના વડીલોની રીત પ્રમાણે, સંતોષથી રહી બાદશાહ ભાઈનું, ફરમાવેલું સર્વે કામકાજ તેને ખૂશ રાખવા, સર્વે પ્રકારે ખીજમત બજાવતો, શાહજેમાન એક મ્હોટા બાદશાહનો છોકરો હોવા છતાં, તેને ગરવ કે હુંપડ ન ધરાવતા, રૈયત દાખલ રહીને મ્હોટા ભાઈની ખીજમત બજાવતો, તેમાં તે લજવાતો ન હતો; એટલુંજ નહીં પણ મ્હોટા ભાઈ તખ્ત ઉપર બેઠાથી, બાદશાહ બન્યો અને પોતે એક કંગાળી હાલતમાં આવી પડવાથી, એક તલ બાર મનમાં ખંતી ન થતો; અને તેની અદે બાઈ ન કરતાં પોતે અતિશય સંતોષથી, મ્હોટા ભાઈના હુકમને તાબે થઈ, તેની મરજી ખૂશ રાખવા દિવસ અને રાત મસયુજ રહેતો.

શાહરિયાર બાદશાહને પોતાના ન્હાના બાઈની, ચાલ ચલમત
અગાઉ કર્તા, વધારે પ્યાર અને મોળત બરેલી જણાઈ.

ચામરચંદ—દ્વેષ બંધુનો કરેથી મૃત્યુ થાય રહેજમાં—
વિત્તનાશ થાય દ્વેષ પારકો કરે જમા ;
રાય દ્વેષથી સહિ સમૃદ્ધિ નાશ પામશે,
દ્વેષ વિપ્ર કુલનો કરેથી કુળ વામશે.

શાહજેમાનની સંતોષ બરેલી ચાલ જોવાથી, બાદશાહની ખાત્રી થઈ કે
તે રાજની ઐરખા ચાહનારોછે; તેથી અતિથે પિયારે થયો.

શાહરિયાર બાદશાહની રાજનિતી પોતાનાં બાપના જેવી, વખાણવા
લાયક ચાલવાથી, ન્હાના મોટા રાજવો અને રૈયતનો પિયાર, બાદશાહ
ઉપર અતિથે વધી પડ્યો; અને કેટલાક રાજા અને બાદશાહ તરફથી,
તેને મોટી બા આગર અને મુરતગાથી, પોતાનો જમાઈ કરવાને પેગામો
આવ્યાં; પણ દરબારના અમીર ઉમરાવ દાનાવ હોવાથી, શાહરિયારે
ઘણીક રાણી સાથે લગન ન કર્તા, એક આકૃતાળ જેવી ખુબસૂરત રાણી
સાથે, ઘણી ગ્રાહોજ્જલાલી અને ધામધુમથી લગન કરી, રાણીને મહેલમાં
રાખી તેની ચાકરીમાં દસ દારી આપી હતી.

શાહજેમાન પોતાના મોટા બાઈની ખીજમતમાં રહી, ડોઈ પણ
રીતે પોતાના દલીદ્ર નસીબને, બદલામ ન કર્તા તથા મોટા બાઈની
બાદશાહની અદખાઈ ન લાવતા, પોતાની નિતી બરેલી ચાલ અને
ખીજમતમાં સંતોષથી રહેલો જોવાથી, તેના ઉપર બાદશાહનો અતિથે
પ્રેમ વધી પડ્યો, એટલામાં તાર્તરી દેશમાં બલવો જગ્યો, તેથી શાહજે
માનને; બાદશાહે મોટી પદવી ઉપર મોકલવાને ઠરાવ કીધો; પણ શાહ
જેમાને મોહોરેથી પોતાની હલકી પદવીનો, ધીકાર ન કર્તા લાંબા દિવસ
સુન્ની ખામોશી પકડી; એ કેટલી સંતોષની વાત છે.

શાહરિયાર બાદશાહે પોતાના રાજ્ય મધ્યેનો થોડો ભાગ, શાહજે
માનને આપવાનો ઠરાવ મનમાં કરી, તેને મોટા તાર્તરી દેશનો રાજા
ઠરાવીને ત્યાં જવાનો હુકમ કીધો; શાહજેમાને પોતાના બાઈનો, ખૂશ

અગતીનો હુકમ રાજદરબારી રીતે, અતિથે નમનતાઈથી કબુલ કરી, અને તેનો ઉપકાર માગી કહુ કે, મહારા નસિયતો દલદ્રી અવસ્થામાં રહેવાનાં હતા; પણ તમે નામદાર બાદશાહની ગૃહરખાનીથી, હું તાર્તરી દેશનો રાજે થયો, તે વિશે આપ બાદશાહનો ઉપકાર, હું બેનશીય શાહનેમાન કોઈ પણ દિવસે ભૂલનાર નથી; એવી રીતે નમનતાઈથી અરજ કરી, કુન્સ બળવી, બેહુ બાઈ ધણા હેતથી મળી બેટીને રજ માંગી; તેની શાયે બાદશાહે બાહવ લસકર, હાથી, ઘોડા, ખીજમતગાર વિગરે ઘણાક અસ બાગ અને બળનો આપીને, મોટી આબરૂ ઈજતથી રવાનો કરીયા; પણ પોતાના ન્હાના બાઈની મોખતથી, બાદશાહ કેટલાક દીવસ ગમગીન રહેતો હતો.

શાહનેમાને પોતાના બાદશાહનો હુકમ ન ટોડતા, તેજ વખતે રસ્તે પડ્યો, પછી મોટાબાઈની મોખત સંબારીને ગમગીન થતો; પણ જેમ જેમ આગળ ચાલતો તેમ તેમ રસ્તાનો નવો દેખાવ, રમણીક જગ્યા, ઝાડ પાન, બાગ બગીચા, તરેહ તરેહ ફળ ફુલના ઝાડ, અને ઉપર લાગેલા લૂમકાં, તે ઉપર તરેહ તરેહના રંગી બેરંગી પક્ષીયા બેશીને, મિઠા સ્વરે માન તાન કર્તા, સાંબળી ધડીક સંતોષ પામતો; આગળ ચાલતા ખીયાબાન જંગળ નજરે પડતુ, તે વખતે કોઈ માણસ જાત કે પક્ષી, અને ઝાડ પાન દેખાતુ ન હતુ; તે વખતે પોતાનો બાઈ, અને માતપીતા તથા માત્રીની યાદ પડી દલગીર થતો. કેટલાક દીવસ એવી રીતે ચાલતા, તાર્તરી દેશમાં જઈ પોહતો, ત્યાના રાજનો સર્વે બદોબસત કરીને, શમર કંદ શેહરમાં, પોતાની રાજગાદીનું મથક ઠરાવ્યું.

શાહનેમાને કેટલાક દિવસે ધણી મહેન્ટે, તાર્તરી દેશનો બજેડો પોતાની અકલના બજે, લડાઈ ન કર્તા સર્વે સમાધાન કરીયું; અને પોતાનું રાજ કારબાર સારી રીતે ચલાવવાને, ધણાજ અકલવાન અમીર ઉમરાવોને ઠરાવી, રાજદરબારી કામકાજમાં મસયુલ રહેવાથી, બેહુ બાઈની મોખતમાં થોડીક વીસરાંતી થઈ હતી.

છાપો — સપુત નામ સરદાર, કોઈ ઉપર ન કોપે;
 સપુત નામ સરદાર, પિતાનું વચન ન લોપે;
 સપુત નામ સરદાર, ગયા શ્રાદ્ધે ને સારે;
 સપુત નામ સરદાર, હોય સમરથપણ હારે;
 વળિ સપુત નામ સરદાર, તે કુટુંબનું પોપણ કરે;
 સામળ કહે સપુત સલક્ષણ, માતપિતા નેના ઠરે.

શાહુનેમાને પોતાનું રાજ ચલાવવામાં, ધણીજ નામદારી મેળવી, તેથી તાર્તરી દેશની આશુઆશુના, ન્હાના મ્હોટા રાજવોએ, પોતા નો જમાઈ કરવાને ધણીક માગણી કરી હતી; પણ તેણે મ્હોટા બાઇનો દાખલો પકડી, અતિશે ખુબશૂરત એકજ રાણી સાથે ધણી ધામધૂમથી લગન કરીયા હતા. તે પછી રાણીની મ્હોળતમાં એટલોતો ગરક થઈ ગયો કે, તેને ધડીક ન જોયતો એહન તેને ન પડે; અને બાહવરો બની ગય; તેવીજ રીતે તેની રાણી પોતાના આવંદ ઉપર પ્યાર, અને મ્હોળત બતાવતી હતી, તે એટલા સુધી કે શાહુનેમાને આનુ ને દીવસે ન આધુ હોય, તે દિવસે તેની રાણી પણ ઓરાક તળે. તેવી રીતે દીવસે દિવસ મ્હોળત વધી પડી, તે વખતે શાહુનેમાન એવું સમજતો કે, સર્વે પ્રાણી માતરનુ જીવવું ઓગક અને પાણી વડે છે. તે ઓરાક પાણી જ્યારે મહારે મોટે રાણી તળેછે, તો હવે મને દેશ પરદેશ કે શેકારે અથવા લડા ધમાં જવું પડેતો, મહારી રાણી આધા પીધા વિના મરણ પામશે. તેવી રીતનો વિચાર શાહુનેમાનનાં મનમાં ઠસી બેઠાથી, દૂર દરાજ અને શેકારે જવાનું, રાણીના સંતાપથી અટકાવી; પોતાની રાણીની મ્હોળતમાં દીન ઉગતે વધારે ગીરફતાર થતો ગયો. એવી રીતે ઘણા દિવસ સુધી રાણીને વથ રહ્યો હતો.

રેખતો—ચમને કુચએ જાનોસે, સદા આતી હયે,

નાજ કરતી હુધ જો, બાદે સખા આતી હયે; ૧.

કોન બરતા હયે દમે થરદ, બે રોતોંકુ મુદાંમ,
 થંનડી થંનડી તેરે કુએકી, હવા આતી હયે; ૨.
 કીસકે મેં દસતે હી નાંછંકા, હુ જખમી હયા રખ,
 બે હરયેક જખમસે, ફેર બોએ હીના આતી હયે; ૩.
 એલતેજ વારકી રખતા હયે, સરે શાંગસે દેલ,
 રાત દેયા આતી હયે, એક સરપેળલા આતી હયે; ૪.
 છોડ બતા હયે નો પોહ, મુજકુ યેકીના ધરમે,
 દરે દીવારસે રોનેકા, સદા આતી હયે; ૫.
 દોશસે તાબકમર, ઓર કચરસે તાપા,
 જુહી બલ ખાયે હુઇ, જુલકે દોના આતી હયે; ૬.
 જુએ આતા હયે, ગસીહાસે મે પુઝુ બકે,
 મરને યેશક કી કૂચ તુમકુ, દવા આતી હયે; ૭.
 સુ બેદ કીસ તરેહસે હોગી, થમે તારીક ફેરાક,
 નતો નીંદ આતી હયે, મુજકુ ન કલ આતી હયે. ૮.

કોઈ વખતે ધરમાંથી એક બે દિવસને રસ્તે ચિકારગાહે શાહજીમાન જાયતો, ઉપલી રીતે તેની રાણી પોદાર કરીને તે આવેથી કંઠાળો આપતી.

શાહરિયાર અને શાહજીમાન, બેહુ બાઇઓ પોતપોતાનાં રાજ કાર બાર, અને અમન ચમનમાં મસચુલ રહેવાથી, દસ વરસ વહી ગયા. એક દિવસે શાહરિયાર બાદશાહ પોતાના બગીચામાં બેઠો હતો, તેની સાંભે અજબેળ તરેહના શરાબના સીશા બરેલા છે, નાચ રંગ થઈ રહાછે, તરેહ તરેહના કુળ ફૂલની ખૂસબી લેહકી રહેલી છે, તરેહ તરેહના પક્ષીઓ પોત પોતામાં વિનોદ કરેછે; તે જોઇ બાદશાહને બાળરનેહી, ન્હાના બાઇની મ્હોળત યાદ પડવાથી, તેની મુલાકાત કરવાને આતુરતા થઈ, તે વખતે બાદશાહને એહરે શીકરમંદ થવાથી, તેની રાણી અતિથે ખ્યાર અને મ્હોળતનાં નખરા સાથે, આવી ગળે વલગી બોશો લઈ, બાદશાહ

ને દીક્ષગીર થવાનું કારણ પુછ્યું, બાદશાહે હસીને જવાબ આપ્યો કે, મહારા શાહજેમાનની મુલાકાતે જવાનો વિચાર છે; રાણી નાચુક બદનનાં નખરા સાથે, ઘણીજ નરમાસથી ખાલી, બાદશાહ સલામત; શાહજેમાનને જોવાને હું પણ ઇંતેજથી રાખુછું. પણ તુ મોટો બાદશાહ છે; તે તાહારાથી નહાનો અને તાબાનો રાજા, મોટે તેને તાહરી મુલાકાતે ખાલાવવો જોઈએ, એવી રીતે બાદશાહેનો અસલથી રીવાજ ચાલતો આવેલો છે; પછી ખુદાવંદની મરજી. રાણીની આજ્ઞા અકલ બારેલી સાંભળી, બાદશાહ ઘણો ખુશ થયો.

બાદશાહ રાખેતા પ્રમાણે દરબારમાં ગયો, અમીર ઉમરાવ હાજર થયા, એટલે મુખ્ય વજીરને સરપાવ આપી હુકમ કીધો કે, મહારા બાઈ થી જુદો પડવાને દસ વર્સ વહી ગયા છે, તેની મોંબત મને હર વખતે યાદ આવી, એવેહની ઉપજો છે; મોટે તુર્ત હાથી ધોડા, લાહવ લથ કર, ઈનામ, ઈકરામ અને ઘણાક બબનો સાથે લઈ, તાર્તરી દેશમાં તરો નામદાર બનો; અને શાહજેમાનને કેહેવું કે મહારો પ્યાર તારા ઉપર અતિથે છે, જેટલો તારો પ્યાર મહારા ઉપર હશે, તેથી જનક મહારો તારા ઉપર છે; મને રાત દિવસ નિદરા તને જોવા વિના આવતી નથી. એવી રીતે મહારી દુવા સાથે સંધિશો કહી, તેને બાઆબરથી મહારી મુલાકાતે આવવાને તેડું કરવું; અને તેને ઘણીજ માહવજત તથા ખરદારત સાથે લાવવો; મહારો એટલો હુકમ યાદ રાખવો કે તેના એક બાજને પણ ઈન્ક ન પોહ્યે તેમ કરવું; વજીરને શખ્ત હુકમ થતાજ દુનસ બબની ઉભો થયો.

છાપો—શૂર કપાવે શીશ, મતુર આકરી સાહમે;
 નાચેછે નૃત્યવંત, ગીત શુભિજ્ઞ થઈ ગાયે;
 વિદ્યાવંત વિદેશ, બસવા કારણ બને;
 મજુર વહે શિરબાર, કષ્ટ કાશદ સહે કાયે;
 જેને ઉપાય અન્યાય ને; બુદ્ધિ બગાડે બારણે;
 શામળ કહે શાણા સમજનાં, દ્રવ્ય કમાવા કારણે.

બાદશાહનો મૂખત્યારખાં નામે મ્હોટો વજીર હોવા છતાં, પણ તે ચાકર કહેવાય; ધણીનો હુકમ બજાવવાની મતલબે, પોતાની વાહલી સ્ત્રી, બાળકો, તથા કુટુંબ કબીલાની મુલાકાતે, પોતાને ઘેર ન જતા, તાર્તરી દેશની મુસાફરીએ નિકલ્યો; એવી રીતે બુઝરગોની કહેવત ખરી પડેછે. (ઉત્તમ એલી; મધ્યમ વેપાર; નફ્ટ ચાકરી; નિદાન ભીખ; ન આવડે બિખ તો વધડુ શીખ.)

મૂખત્યારખાં નામે વજીર રહેતે પડવાથી, રસ્તાની રજ એંગતો ઉતાવળેથી, સમરકંદની હદમાં જઈ પોહતો; અને શાહજેમાનને સંવેશોં મોકલ્યો કે, શાહરિયાર બાદશાહ તરફથી મૂખત્યારખાં વજીર, નજરાલુ લાવેલો છે; અને તાહરી મુલાકાત લેવાને આવેછે. શાહજેમાને, મૂખત્યારખાં નામે પોતાના બાદશાહનો વજીર આવેલો, સાંભલી મ્હોટી સ્વારી તૈયાર કરવાનો હુકમ કીધો. પોતે અને પોતાની દરબારનાં અમીર ઉમરાવોને સાથે લઈ, મ્હોટા દમામથી પોતાનાં શહેર બાહરે વજીરની સાંભે ગયો. તેની મુલાકાત તાકીદે લીધી; બાદશાહ તરફથી વજીરે લાવેલું નજરાલુ, શાહજેમાનને આપવાથી, તે ઘણું ખુશ થયો; પોતાના બાદશાહ ભાઈનો અત્તીશ ઉપકાર માની, તેની એમ ખુશખતા પુછી વધારે ખુશ થયો; વજીર અને શાહજેમાન એકાંત બેસી ઘણીક શુકતોગો કરી, પોતપોતાની ચતુરાઈથી હાસ વિનોદ કરી બહુ ખુશ થયા. એવી રીતે હાસ વિનોદમાં, બાદશાહની મરજી કેટલીક છે, તેની મતલબ શાહજેમાને સમજી લીધી; તેની ખાતરી થઈ કે બાદશાહ અને વજીરનાં મનમાં, દગો ફટકો મહારા વિશે નથી. તેટલામાં વજીરે બાદશાહ તરફથી સર્વે ખુશાલી સાથેનો, વૃતાત અને પોતાને થયેલો હુકમ શાહજેમાનને જણાવ્યો.

શાહજેમાને, વજીર મૂખત્યારખાંનો વૃતાત શાંભલી, તેના રવાણા ખુશ ખુશ થયા; અને અત્તીશ પ્રેમે ઉભા થઈ, વજીરને બગલગીરી કરી કહેછે કે; શું ગદારી બાદશાહ મુલાકાત કરવા આવેછે? એહો

ખુદાના હજારો શુકરાણા; શાહજેમાન બોલેછે હું એક અદના દક્ષીર હાલતમાં, નાવારૈસ પડેલો હતો, ખુદાની અને બાદશાહની મેહરબાનીથી, મહેરબાની દેશનો રાજા થયો; અને બાદશાહના મુખ્ય વજીર મુખત્યા રખાંતી મારફતે, મને મુલાકાત કરવા માટે બાદશાહે તેડયો. એ બાદ તાહરી રહેમનો પાર નથી.

શાહજેમાન વજીરને ગમે વળગી કહેછે, એ બુઝરોગ મુખત્યારખાં; બાદશાહના હુકમને હું ઘીલોજનનથી તાબે છઉં; આ વખતે મને નેટલો સંતોષ પેદા થયોછે, તેટલો કોઈ પણ ઘીવસે થયો નથી. એ ઇશ્વર હું કંગાળ પાપી ઉપર કેટલી તારી મેહરબાની થઈછે. હું વારંવાર તારી વિનવતી કરૂ છઉં કે, જેવી રહેમઘીલી હમણા મહારા ઉપર છે; તેવી હમેશા રાખજો. વજીરને શાહજેમાન કહેછે, બાદશાહ જરૂર મને જોવાની ઇંતે જારી રાખેછે; તો હું તે જાહેદાર બાદશાહની સેવામાં, કુન્સ બજવવાને ઘીલો જનથી તૈયાર છઉં; આ વખતે મને બાદશાહે પાપ આપી હોત તો, આ ઘડી આસમાન તરફ ઉડી જઈ, બાદશાહેને કુન્સ બજવત; પણ નાચાર છઉં કે દુર દેશ પડ્યું બાદશાહની મુલાકાતને લાંબા દિવસ વહી ગયા, તેથી તેના મનમાં પ્રિતી બાધી થઈ નથી, તેમ મહારા મનમાં પણ બાધી થઈ નથી; હું બાદશાહનો તાબેદાર છઉં, તેથી તેના ફરમાવેલા હુકમ પ્રમાણે, આ દેશમાં રહી રૈયત અને બાદશાહની તાબેદારી કરું; હવે મહારા મનને ધીરજ રહેતી નથી. હમણા મહારા રાજ્યમાં બલવો કે ફેસાદ મુદ્દલ નથી, હમણા હું દેશ દિવસની અંદરજ તમારી સાથે, આવવાની તૈયારી કરૂ છઉં; અને એટલા થોડા વખત માટે તમે, શહેરમાં આવવાને ખુશી હોવતો, આપ નામદારનું શહેર છે, પણ થોડા દિવસમાં પાછુ આપણાથી નીકળાશે નહી, કેમકે શહેરમાં આવેથી અમીર ઉમરાવો તરફથી, આપ નામદારની હજીરમાં જરૂરો ઉપરા ઉપરી થશે; અને મને બાદશાહની મુલાકાતની ઇંતેજારી છે. નો તમે નામદાર મોજ મહ

જાનો લાભ, સાહતા હોયતો શેહેરમાં ખુશીથી આવેા. વજીર ખોલ્યો નેને પોતાના માલિકના નીતિના કામો કરવા ગમે છે, તેને મોજ મહબ્બ જોરે નેવી છે. શાહજેમાન ખોલ્યો, હું તો આપ નામદારની હુકમને તાબે છઉં, ત્યારે એટલો થોડો વખત, દહેરા તંબુ હીયાજ રાખવાને તાબેદારનો વીચારછે, પછી આપ નામદારની મરજી; વજીર ખોલ્યો એો રાજ તમારો વીચાર મને ઘણોજ પસંદ પડેછે; તમે સર્વે તૈયારી જલદી કરજો. શાહજેમાન કહેછે હું શેહેરમાં જઈ, આપ નામદારની ખરદારત રાખવાને, મહારા વજીરને તાકીદ કરીશ. એટલે સર્વે પ્રકારે આપ નામદારની તાબેદારી થશે, અને મુશાફરીની હું તૈયારી કરે છઉં; કુન્સ બજવી શેહેરમાં બધછે.

શાહજેમાન શેહેરમાં આવી, પોતાનાં વજીરને હુકમ કીધો કે, આ પણા બાદશાહના મુખ્ય વજીરને માટે, ખોરાકી પોશાકી અને તેને ખૂશ રાખવા, નામ રંગ અને ખૂશી ખુરમી કરનારાને મોકલવા, તે સાથે અત્તિશે ઉત્તમ પ્રકારનું નજરાણુ વિગરે તાકીદ મોકલી આપવું; ખીજમતગારોને હુકમ કરશે કે તેની ખીજમતમાં હાજર રહી, અત્તિશે ખરદારત કરવી. તેવી રીતે વજીરને હુકમ કરી પોતે, આજસ ન કર્તા, મુસાફરીએ જવાની તૈયારી કરવા લાગેા.

સાહજેમાને, મહેટી દબદબા બારેલી એક દરબાર ખોલાવી; તે વખતે સર્વે અમીર ઉમરાવો હાજર થયા, એટલે તેમાંથી અત્તિશે હુશીયાર અને વિસવાશુ, વજીરને રાજ્યનો મુખ્ય ઠરાવ્યો. બાકીના સર્વેને હુકમ કીધો કે હું પાછો આવું ત્યા સુધી, મહારા રાજ્યનો મુખ્ય આ વજીરને ઠરાવેલોછે; તમે મને જેમ આજ દીન સુધી માન આપતા, તેવી રીતે એ વજીરને માન આપજો, રાજ્ય ચલાવવામાં નેટલી મદત મને કર્તા, તેથી વધારે મહારી વતી મહારા રાજ્યના મુખ્યને સહલા સંપથી, એક વિચારે મહારી પાછલ રાજ્ય ચલાવવામાં મદત કરજો. શાહજેમાને તેવો ઠરાવ કરી, મુખ્ય વજીરને રાજ્ય કારબાર ચલાવવા માટે નેને કહેવાનું

હુ; તે સર્વે કહી દસમે દિવસે ડરાવ પ્રમાણે નિકળવાનો ડરાવ કાઢી. બાદશાહ શાહરિયાર અને અમીર ઉમરાવ માટે, અમુલ કીમતનું નજરાણું તથા સર્વે સરંતજનગની નૈયારી કાઢી; રાણીને શાહનેમાને કહયું કે બાદ શાહે મહારી મુલાકાત લેવાને, મુખ્ય વજર માકલા તેડાવયો છે; માટે આજે હુ વજરની છાવણીમાં જઈ રહીસ; પછી તેની સાથે ઇગન દેશમાં જઈને, બાદશાહની મુલાકાત લઈ હુ પાછો આવીસ; તેટલી મુદત સુધી રાજ્યનો વહીવટ ચલાવવાને, બુઝરગમાં વજરને ડરાવેલોછે. મહારી બાદી થાયછે કે, તે રાજ્ય કારબાર સારી રીતે ચલાવશે, અને તારી પણ સારી રીતે બરદારત રાખશે. મેં તેને ધણીજ બળામણ કરીછે; તેટલા શબ્દ રાણીએ સાંભળતાજ પોતાનું કપાલ પીટવા લાગી, માયાના બાલ છોડી નાખીને કળપાત માંડયો; અને કહેવા લાગી કે હુ રાણી એખલી કેમ રહીશ ? કે જો હમેશા તુ બાનું બાધા પછી હુ બાનુ બાનાર, અને પાણી પીવાડીને પીનાર, તેવી રાણી, તારા પીયાર અને મહોળત વિના કેમ જીવશે; હું મહારો જીવ આ ઘડીએ કાહડી નાખીશ ! એમ બોલી બેઠી થઈ પડી. તે જોઈ શાહનેમાન ધબરાટમાં પડયો, તૂર્ત તેણે રાણી ના મુખ ઉપર ચુલાખનું પાણી છાંટી હુશીયાર કાઢી. તે વખતે.

રેખતા—તાશીર તેરે ઇશકને હરગેજ જરી ન કી,

મેં કેયા કરં નસીબ ને કુછ યારી ન કી; ૧.

દેલ બર સમજકે દેલકુ દીયા ઉસકે હાથમે,

દેલકુ લેગકે ઉસને મેરી દીલ બરી ન કી; ૨.

યએ રશકે મુશતરી તેરી ખુશી કે સામને;

ખુરશેદ ને બી જરા સી કુછ હમસરી ન કી; ૩.

નજદીક યા કે પોહોએ સેકંદર લખે હૈયાત,

યએ ખેજર વાંદ તલક બલા કીયુ રહે બરી ન કી; ૪.

બખશૈશ કે પીય ગવહરે દેલ યા બે સોતમે,

કીમત કુછ ઉસકી તુને તો યએ ઝવેહરી ન કી. ૫.

શાહનેમાનની સાંભિ રાણી નોઈ બોલી, ઓ રાજા હું કદી પણ તારી મહેબત વિના રહેનાર નથી; નો તુ મહારી જાંદગીની ગરજ રાખે તો, તુ મને એકલી મુકી જનાર નથી. એવી રીતે શુકરો સ્ત્રી ચરીત્ર તેણે કીધા.

છાપો—નાવ વિના ને નાર, કલંકતો પગલે પગલે;
 નાવ વિના ને નાર, પાપતો ઢગલે ઢગલે;
 નાવ વિના ને નાર, સતિપણું તો નવ સૂતે;
 નાવ વિના ને નાર, બુદ્ધિ એકે નવ બુઝે;
 છે નાવ વિના ને નારિયો, તસ્કર કેરે તોલ છે;
 શામળ કહે અળખા એકલી, બહુ અવગુણના બોલછે.

નાવ તે ધણી નાર એટલે સ્ત્રીવિ, એળલી રહેવાથી લછન લાગે, માટે રાણીના સ્ત્રી ચરીત્રના શબ્દો સાંભળી, પ્રથમતો શાહનેમાન ગભરાટમાં પડ્યો, પણ ધીરજ પકડી એટલે તેને યાદ આવ્યું, કે મેં સ્ત્રીવિનાં ચરીત્ર વિશે ઘણા પુસ્તકો વાંચેલાછે. રાણીના કહયા પ્રમાણે બાદશાહની જુલા કાતે ન જાવુ તો, રાજપાટથી બરખાદ થાવુ. રાજથી રાણી મળી ત્યારે રાજને સંભાળવુ; એ ડાહ્યાપણું કામછે. માટે તેની સાથે વધારે તકરાર ન કર્તા મહેલમાંથી આવ્યો.

શાહનેમાન પોતાના ઠરાવ પ્રમાણે દશમે દીવસે, પોતાના રીસાલા સાથે શહેરની બાહાર આવી, બાદશાહના વજરને મલ્યો; અને તેના તંબુની પડોશમાં પોતાનો તંબુ નખાવી રહ્યો; રાતના વજરની સાથે બાનુ બાધુ, અને તરેહ તરેહની રમુજ વાતો કરી વજરને ખુશ કીધા; પ્રેરાદીએ તે જગ્યાએથી રવાને ઠવાને ઠરાવ કીધા. પછી બેહુ પોત પોતાના તંબુમાં આરામ કરવાને ગયા. વજરે રમુજ વાતો સાંભળી ખુશ થયેલા હતા, તેથી ખીજાના ઉપર પડતાજ ધોરવા લાગ્યો. શાહનેમાન પોતે તંબુમાં જઈ ખીજાના ઉપર સૂતો કે, તર્ત તેની મહેબત બરેલી રાણી યાદ આવી,

કેટલીક ઘડી સુધી વિચારમાં પડ્યો, એનીગમથી પેલીગમ પછાડા મારત
 પ્યાર વાગ્યા, પણ તેને નિદરા ન આવી; રાણીની મહેબતને આવીન
 થયો. તેણે વિચાર્યું કે રાણીનો ખરો પ્યાર મહારા ઉપર છે; અને હું
 પરદેશ જવાથી તેને ઘડીક પણ ચહેત પડસે નહીં; એવી રીતે તેના મન
 ઉપર અતિથે અશર થવાથી, સેવટે તેણે ધાર્યું કે રાણીને એક વખત
 મળી આવું. જરાક તેણે વિચાર કર્તા સંધિય પડ્યો કે, હું શહેરમાં
 પાછો જઈસ તો, વજરને માલમ પડેથી, તેનાં મનમાં હજારો આંદશા
 આવશે; પાછો ખીછાના ઉપર પડ્યો, પણ તેને નિદરા ન આવતા રાણી
 ની મોહનતે, બેચેહની અતિથે વધારી મુકી; આખરે તેણે નિશ્ચ કીધી, કે
 કોઈને ન જણાવતા, તંબુમાંથી નિકલી ગુપ્ત માર્ગે એખલો જઈ આવું.

શાહજેમાન છુપે પોશાકે, અને હથીયાર ખંધ થઈ એખલો નિકલ્યો;
 રસ્તે ચાલતા આજુબાજુએ, જોયતો અંધારી રાત, કોઈ માણસ કે જના
 વર ન દેખાય; આગળ ચાલતા શહેરનો દરવાજો આવ્યો. તેને વિચાર્યું
 કે દરવાજેથી શહેરમાં જવાથી, શીપાઈઓ અને ગામના રહેવાશીને ખબર
 પડે, માટે આડે માર્ગે શહેરમાં જઈ રૈયત અને અમલદારોની ચરચા
 જોવું. એવી રીતે વિચાર કર્તો ચાલેછે; એટલામાં શહેરમાં જવાનો ગુપ્ત
 માર્ગ, સોંધીને ગામમાં દાખલ થયો. રૈયત અને અમલદારની ચોકસી કર્તો
 ચાલ્યો જાયછે; એટલે રાણીના મહેલ નજીક આવી પોહતો. રાણીની
 મોહનતથી દીવાનો બનેલો હતો, માટે તેણે વિચાર કીધી કે, મહેલમાં જ
 વાનો સંવેશ કેવડાવવો, એટલી વીલમ થા માટે કરવી? રાણી ઉપર તે
 અતિથે પ્યાર રાખતો, તેથી રાજા એમ સમજતો હતો કે, હું એકદમ રાણી
 પાસે જઈ ઉભા રહીસતો; તે એકાએક મને જોઈ કેટલી ખૂશ થશે ?
 અને તેમાંથી કેટલો પ્યાર વધશે ? એવી રીતે રાજાના મનમાં ભ્રાંતી હતી,
 તે એમ સમજતો કે જવો મહારો પ્યાર રાણી ઉપર છે, તેમજ રાણીનો
 ખરો પ્યાર મહારા ઉપર હશે. તેથી બારી વાટે એકદમ શાહજેમાન ઝડ

પથી મહેલમાં ચઢી ગયો. શાહજોમાન રાણીને ભાળા બાધે મળવા ગયો, મહેલમાં આરતે જઈ નોંધેલો * * *

રાણીએ હજારો સ્ત્રી ચરીત્ર કરવા છતાં, રાજા પોતાના રીસાસા શાયે પ્રદેશ ક્રુર કરી ગયો; એવી રીતે રાણીની ખાત્રી થઈ હતી, એટલુંજ નહીં પણ તે પારતી હતી કે, રાજા ફરીને શહેરમાં આવનાર નથી. તે રાણી આગા ઉધી એક હલકી જાતનાં ખીરમતગાર સાથે લાગુ હતી, અને તેવામાં રાજા ગયા પછીતો, રાણીના મનમાં જેમ દીવાલી કે ઈદનો તેહવાર હોય, તેથી ખૂશી ખુશી કરવાને ઈતેજારી થઈ. પુપ્પલ મીણબત્તી મહેલમાં સજગાવી, આગા મહેલ શણગારી ઝળ ઝખાટ કીધી, કુતના હાર અને ગજગનો બાબ બનાવ્યો, તરેહ તરેહના મેવા અને મીઠાઈના ખૂમચા ભરાવ્યા, તરેહ તરેહના રંગી ખેરંગી દારના સીંચા ભરવ્યા. તે રાણી અને તેના ઘરે પોતાનું શરીર અને પલંગ કુલાથી શણગારેલુ હતુ, તે ખેલુએ મનને ગમતું ખાનુ ખાઈ, ખેશમાર દાર પીધાની કુમમાં મસયુલ થઈ, યારને ગજે વજગી રાજાના ખીજાના પર, ખેલુ એથ આરામે પડેલા હતા.

શાહજોમાન મહેલમાં જઈ નોંધે છે શુ ? આજે ઈદ કે દીવાલી છે ? શુદ્ધિમાં આવી ના તેતો નથી. વખતે ખેટો જન્મવાની ખુશાલીતો નહીં હશે ? રાણી ગર્ભવાન પણ ન હતી. આમ તેમ મહેલમાં હરતા ફરતા આગમગાહમાં જઈ પોહતો; ત્યાં જઈ નોંધે તો પોતાની રાણી, પોતા ના એક નીચ જાતના ખીરમતગારને ગજે વજગી, રાજાના ખીજાના ઉપર પડેલી છે. એવી રીતે રાણીની બદ ચાલ નોંધ, એકાએક તેની શુધ્ધ બુધ ઉડી ગઈ; અને ખેશુદ્ધ ઠાંબલા નેવો ઉભો રહ્યો. થોડીક વારે શુદ્ધિમાં આવી નોંધે, અરે હું શુ સ્વપ્ન નોવુ છઉ કે જગરતીમાં છઉ. તે વીજ તેનાથી નિશ્ચે ન થયુ. એવી રીતે ગભરાટમાં એક ધડી વહી જતા, તેની શુદ્ધ, સ્થિર થવાથી નોંધે તો, ઉપલી સર્વે વાત ખરી છે. તેતો નિશ્ચે થવાથી તેના શરીરના રૂપાટા ઉભા થયા, તેનું લોહી ગર્ભ

બમુકા નેવું થયું. તેની આંખોના ડોલામાં ખૂન વરસી ગયું ; અરે હું રાજા, અને મહારી સ્ત્રીને પતિવ્રતા જાણતો, હું તેની ઉપર એટલોતો પ્યાર રાખતો, હું તેની કેટલી અરદાસ રાખતો, તેની ખીજમત કરવાને દાર્શનિકો આપતો, તેના શરીર ઉપર અંધરાતના ઢગલા ચઢાવતો, હું તેને માટે દેશ પરદેશ કે શીકારગાઉ પાણુ ન જતો. તેટલું કરવા છતાં એ બદ શૂરત બેઠ્ઠિમાન થઈ. એવી રીતે હજારો વિચાર તેને યાદ આવેથી, તેનાં શરીરમાં જીવંતો એટલો તો વધી પડ્યો કે, તેને કંઈ પણ શુજ ન પડે. પછી તે પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, અરે પો હીમતવાન દુષ્ટ માણસો એજકે; અરે હું રાજામાંથી હમણાજ ગયો કે ન ગયો; હજીતો હું શેહેરના કીલ્લા બાહરેજ પડેલો છઉં; તેટલામાજ હાથે અતર્ય ! અરે દુષ્ટો તમને મહારા બચાંકર, અપરાધની શિક્ષા કેહેવી રીતે થવી નોઈએ ? હું રાજા છઉં પોકાર કરતો અમીર ઉમરાવો આવી, બેહુના ચોટલા પકડી દરબારમાં ધસડી લઈ જવું ? અરે છીં એ કામતો ફૂલોતીનું છે. તેમ કરવાથી ગામે ગામના રાજા અને અમીર ઉમરાવ તથા રૈયતમાં મહારી હશી થશે; કે શાહજેમાનની રાણી, એક અદના અને નિચ ખીજમત ગાર સાથે લાયુ હતી; એ બળર ફેલાવાથી રાણી ઉપરતો શીટકાર પડશે, અને મહારી કેટલી હશી થશે નહીં વારં ? હું તાર્કી દેશનો રાજા અને મહારી રાણીનો અપરાધ માફ કરે તો, ગરીબ રૈયતની સ્ત્રીઓ પોતાના ધણીનાં તાબામાં કેમ રહેશે. માટે રાણી અને આ દુષ્ટ ચાકરના અપરાધની શીક્ષા મહારે હાથેજ કરવી ધોટેછે; એવી રીતે રાજાએ નિષ્કે કરીને મ્યાનમાંથી તરવાર ખેંચી, ખીજાના પાસે જઈ ગુરુશામાં કહેછે, અરે દુષ્ટો તમારા કાવેલા અપરાધની શિક્ષા થવા વિના હવે ચુકશે નહીં, એવું બોલતાજ નોરસાથી તરવારના એક ઝટકાથી, બેહુના બખે કટકા કાઢ્યા. તેની લાસને આદરમાં યુંડાલી, કોઈ ન જાણતા મહેલ બાજીની આઈમાં, બારી વાટે ફેંકી દીધી.

છાપો—પર સ્ત્રી સુખ હાણ, પર સ્ત્રી સંગે પાપ;
 પર સ્ત્રી નરકનિ ખાણ, ત્રિવિધના ઉપજે તાપ;
 પર સ્ત્રી ગત પ્રભુ દૂર, પર સ્ત્રી ગૂણુ ધરાવે;
 પર સ્ત્રી તાતી તરવાર, કોઈ દિન શીથ કટાવે;
 પર નારીને જે પર હરે, તે ડાહ્યા કહેવાયછે;
 શામળ કહે પરનારી સંગથી, જીવનુ જોખમ થાયછે.

શું ગજળની વાત; રાણીનો દેખાવ કેટલો ભળમણુશાઈ ભરેલો,
 અને તેના ધણીની ખેરખા સાહનારી જણાવા છતા, એવું બદકામ કર
 વાને તે ચુકી નહી, તેથી ખેડુના જનની ખરાખી થઈ; ત્યારે સ્ત્રી જાત
 નો ભરેસો કદ રીતે રાખવો ? કેટલાક ગ્રહરથો પોતાની પરણેલી સ્ત્રી
 વાને ધણીજ સકંજમાં રાખેછે, પણ કેટલાક વેશ્યા સ્ત્રીઓ ઉપર ભરેશો
 રાખી, તેના હાથે ડગાયછે; એટલુજ નહી પણ પોતાની કે બાપદાદાની,
 ધણીજ મુશકેલીથી મેળવેલી માલ મીલકત, ખરાખ કરી પોતે આખરે
 નાચારી હાલતમાં આવેછે; એ કેટલી આકસોશની વાત છે.

એ પ્રમાણે પોતાની રાણીને અને તેના ચારને શજા કરી, શાહજો
 માન જોવા ગુપ્ત રીતે શહેરમાં આવેલો હતો, તેમજ પાછો તંબુમાં આવી
 થયેલી વાત; કોઈને ન જણાવતા ખીજાના ઉપર શુતો.

છાપો—ગાંડા પણ ગુણુવંત કદી ગોટમ નવ ખાણે;
 નહી ટેક તરતીખ, અહુંપદ મન નવ ખાણે;
 વાંકા ચુકા ન થાય, ખોલ નવ વાંકા ખોલે;
 પોતે થાય ન પ્રાદ, પરો પડે નવ ખોલે;
 પણ વિર હાક વાને જહાં, ત્યાં ધીરજ મનમાં ધરે;
 પછિ જ્યમ ગોલા ચોખા છડે, વેરિ ઉપર કર વાવરે.

પરોઢીએ ઉઠી પોતાનાં આકરોને, તંબુ ઉપાડી કુચ કરવાનો હુકમ

ક્રીધા; રાજાનો હુકમ થતાજ આકરોવાએ તાકીદે તૈયારી કરી; સૂર્ય ઉગતા પહેલા વજીર અને શાહજેમાન, પોત પોતાના ધોડા ઉપર શવાર થઈ, જલદીથી રસ્તે ચાલવા લાગ્યા. રાજાની શવારી ચાલતા નૌખત ધન્યા દિકના વાંજીત વાગવા લાગ્યા; તેથી રૈયતને મોહટી ખુશી ઉત્પન્ન થઈ, તેથી હજારો તમાસગીરોનાં ટોલા ખંધાઈ; ખુશીના પોકારો કરવા લાગ્યા. તેના જવાપમાં રાજા નમન્તાઈથી શળામ ઇકરામ કરી, ઉપર ઉપરથી ખુશી દેખાડતો; પણ તેના જીગરમાં દુષ્ટ રાણીનું બદકામ યાદ આવી, જેમ છાતીમાં એકાએક તિર લાગી વિંધાઈ ગયેલું હોય; તેમ અતિશે દુઃખ થયું. તેણે દેખાવ સ્વપનામાં પણ તે નહીં ધારતો હતો. રાણીના દુષ્ટ કામથી હંમેશા ઉદાસ અને બેચેહેનીમાં ફક્ત રાજા હતો; તારતરીથી ઇરાન દેશ શુધીનો આખો રસ્તો તેણે હાય, અફશાસમાજ યુજાયો.

શારિયાર બાદશાહની હદમા, શાહજેમાનનો રીશાલો પોહતાથી, તંબુ દહેરા ત્યાંજ નખાવી બાદશાહેને જાણ કરી. શાહજેમાન આવવાના સંસાર્યાર લાવનારને, બાદશાહ ધણા માન સાથે ભેટી, તૂર્ત મોહટી સવારી તૈયાર કરવાનો હુકમ ક્રીધા; તે સાથે પોતાની દરબારના સર્વે અમીર ઉમરાવ તથા લાહવ લશ્કરને સાથે લઈ, મોહટા દમામથી શહેર ની બહાર આવ્યો. બેહુ બાઈઓ, એક ખીજને દુરથી જોતાજ, તેવાંને બેશુમાર ખુશી ઉત્પન્ન થઈ; પોત પોતાના ધોડા ઉપરથી ઉતરી, એક ખીજને કકડાવી ભેટી ખુશીના અતિશે પોકાર માર્યો; બાદશાહ સાથે આવેલા અમીર ઉમરાવ અને રૈયતે, અતિશે નમન્તાઈથી તાર્તરીના રાજાને ક્રૂન્સ બળવી, તેના હકમાં દુવા માંગી; તેના જવાપ આપતા શાહજેમાને, એટલીતો બાદશાહની, તેના અમીર ઉમરાવ અને રૈયત ની તારીફ ક્રીધી કે; બાદશાહ અને તેની સાથે આવેલા સર્વે ગ્રહરથો, સાંભલી ધણા ખુશ થયા. તે વખતે ત્યાંજ એક મોહટી દબદબા ભરેલી દરબાર કરી, અને બાદશાહ મોટે અમુલ કીમતનું શાહજેમાને લાવેલું

નજરાણું બાદશાહને નજર કીધું, અને તેના અમીર ઉપરાવ તથા રૈયતને ધટના ઈનામ ઇકરામો બખ્શીને ખુશ કીધા.

છાપો—કામ ક્રોધ ને લોભ, મોહ માયા નવ મંડે;
અહંકાર અભિમાન, છક છળ ભેદજ છંડે;
પરધનને પર નાર, તને પર નિંદા પ્રીતિ.
સત્ય સાથ સંબંધ, રત્નો ગુણ રાખેરીતે;
દે દાન માન સનમાન, શુભ પરમાર્થ પ્રીતે કરે;
ને ગ્રહસ્થમાં ગુણ એટલા, તેના ઇકોત્તેર ઉદરે.

ઈનામ ઇકરામ આપીને સભા બરખાસ કીધી, બાદશાહ તરફની સવારી તૈયાર થઈ, તેની સાથે શાહજેમાનની સવારી આવી. બાદશાહ અને શાહજેમાન પોત પોતાના ધોડા ઉપર સવાર થયા, અને શહેર તરફ સર્વે રીયાળા સાથે ધામધૂમથી આવ્યા, તે વખતે તરેહ તરેહનાં વાજીત્રો વાગવા લાગ્યા. એટલામાં બાદશાહની સર્વે રૈયત ટોળે ટોળા રસ્તામાં બરાઈ, બાદશાહ અને રાજાને હજારો માણસો, અતિથે ખૂશીમાં મોહટા આવળે આશીસ દેવા લાગ્યા.

શાહજેમાનમાં ઉપલા છાપાનાં સર્વે ગુણો હતા, તેથી તેણે તૂર્ત પોતાના બબ્બતચીને હુકમ કીધો, કે ગરીબ રૈયતને તેની મરજી પ્રમાણે બક્ષેશ કરવી. તેવો હુકમ થતાજ બબ્બતચીએ અચરણીનો, જેમ વરસાદ વરસતો હોય તેમ વરસાવ્યો. તેવી રીતે લાખો ગરીબોના દલીદ્ર સૂર કીધા. સવારી આગળ ચાલતા, બાદશાહના મહેલ નજીક ગયાથી ઉભી રહી. બાદશાહે પોતાના ભાઈને ઉતારો આપવા માટે, પોતાના રહેવાનાં મહેલની નજીકમાં, શણગારેલો એક મહેલ હતો, તે બહુ મહેલની વચ્ચમાં ખૂશ નુમાં ફળ ફલથી ભરેલો એક બગીચો હતો. તે બગીચામાંથી બહુ મહેલમાં જવાનો રસ્તો હતો, તે મહેલ મોહટી મોહટી મેજાનીયો તથા ખાતી ખુશાલી; અને નાચ રંગ કરાવવાને, વારને બાદશાહે બંધાવેલો

હતો, તેથી તેને અતિથે ખુબશૂરત શનગારેલો હતો; એટલુજ નહી પણ
મીન દેશના નામીયા ચીતારી પાથે આખેહુખ રમુછ બરેલા ચીત્રોથી
આખો મહેલ ચિત્રાયેલો હતો. શાહજેમાનને તે મહેલમાં ઉતારે આપ
વાને જમારે બાદશાહે ડરાવ કીધો, તે વખતે તે મહેલમાં એટલીતો
ખુબશૂરત ચીત્રો ગ્રાહ્ય કે, તેની શોભામાં અતિથે વધારે થઈ ગયું
જાણત થયે હતો.

સાહજેમાનને ઉતરવાને બાદશાહના ડરાવ પ્રમાણે, શનગારેલા
મહેલ તરફ સર્વે સવારી લઈ જઈ, તે મહેલમાં ઉતારે આપ્યો.
તાર્તરીના રાજાની સવારી મહેલમાં પોહતાથી, તેની સોબા જોઈ
ચકીત થયા હતા. બાદશાહે તેની ખીજમત કરવા, શેકડો માણસો
રાખેલા હતા. શાહજેમાન રસ્તાની મુસાફરીથી થાકેલો હતો, તેથી તેને
થોડીક ઘડી વિસામ મળે, અને મુસાફરીનો પોશાક બદલી બાદશાહી
પોશાક પહેરે, માટે બાદશાહ સર્વે તેનો બંદોબસ્ત કરી, ઝાલુ વાર તેની
પાસે ન બેથતા, જલદી ઉઠીને પોતાના મહેલે ગયો. ત્યાર પછી તાર્તરી
રાજાના ખીદમતગારોએ, તેના શરીરે અન્નયેખ તરેહની, સુગંધી બરેલુ
તેલ, મરદન કરી ગર્મી ગર્મ પાણીથી નવાડી, બાદશાહી પોશાક પહે
રાવ્યો. તેટલામાં તરેહ તરેહનું ખાવાનું પકાવેલું હતું, તે પેટ ભરી
ખાઈ પીને થોડીકવાર આરામ કીધો. બપોર પછી થાંડો વખત થયો,
તે વખતે બગીચાના ફળ ફુલની થાંડી મેહેકી આવવા લાગી, એટલે
બાદશાહે હુકમ કીધો કે, તુર્ત શાહજેમાનના મહેલમાં, સર્વે અમીર ઉમ
રાવની દબલ્યા બરેલી દરબાર ભરવી.

બાદશાહે હુકમ થતાજ સર્વે અમીર ઉમરાવ, જડાવ તખતની
આગળબાગીએ, પોત પોતાની જગ્યાએ બેઠા. એટલામાં બાદશાહ આવી,
પોતાના ઝવેરાતના જડાવ તખત ઉપર બેઠો; અને શાહજેમાનને પોતા
ની પાસે તખત ઉપર બેસાડ્યો. તે વખતે સર્વે અમીર ઉમરાવ અને

નાના મોહરા અમમદાર ઉભા થઈ, બેહુ રાજવંશીને માન આપવા, નકીએ પોકાર કીધા. તે વળા બેહુ રાજવંસીવાએ, આખર ઈજ્જતથી સર્વે અમીર ઉમરાવને માન આપી, સભા ખરખારત કરવાને ફરમાવ્યું; એટલે સર્વે અમીર ઉમરાવો ઉભા થઈ, પોતાના દરજ્જા પ્રમાણે કુન્સ બળવી ચાલતા થયા. બેહુ ભાઈઓ એબલા રહેવાથી, એક ખીજ સાથે ગોફતેગો કરવા લાગ્યા; તે નોઈ ચોખદાર, અને ખીજમતગારો, પોતાની અદબ શીર દૂર જઈ ઉભા. બેહુ ભાઈઓ પોત પોતાના, પ્યાર અને મોહબતની તથા પોત પોતાના રાજ્યની, તારીફ અને ખામીની વાતો ચલાવી; તેમાં એક ખીજ ઉપર બેશૂમાર પ્રીતીનો દેખાવ જણાતો હતો. તેવાનની ઘણા દિવસે મુલાકાત પાછી થઈ, તેમાં એકખીજ ઉપર મોહબતનો, અતિથે વધારો થવાના કારણે બતાવતા, અને ખુશી થતા; એટલામાં રાત પડી. બાદશાહે જાણ્યું કે શાહનેમાન મુસાફરીની મહેનતે થાકેલો હશે, માટે તેને આસાયેશ મળતી નોઈએ. તેવો વિચાર મનમાં લાવેથી, વાતો આગળ ચાલતા અટકાવી; બાદશાહે કહ્યું કે તમે થાકે લાછો, માટે ખાનુ આપણે બેહુ જણા સાથે ખાઈએ, પછી તમે આરામ કરો, અને હું મહેલ તરફ જવું. શાહનેમાને પોતાના ખીજમતગારને ઈશારત કરીને વાર, તરેહ તરેહનું ખાનુ લાવી હાજર કીધું; બેહુ ભાઈએ ખાનુ ખાઈ આશુદા થયા. બાદશાહ પોતાના મહેલે જવાને ઉઘો ધાય, તેની અગાઉ શાહનેમાન ઉઘો થઈ, બાદશાહે દરવાજા સુધી મુકવા મયો; અને ઘણીજ નમનતાઈથી કુન્સ બળવી વલાવ્યો.

શાહનેમાન પાછો ફરતા, તેને મહેલની રમુજ નોવાની ઇંચ્છા થઈ. મહેલમાં ફરતા તરેહ તરેહની ચીનો નોતા, એકાએક અતિથે ખૂબશૂરત ઓરત ઉપર, કોઈ જીવાન પુરુષ આથક પડેલો, અને એક ખીજને ગળે વળગેલાનું ચીત્ર, આબેહુજ નોવાથી, કમનશીબ પોતાની રાણીએ કરેલી બદ્દેલી યાદ પડી, તેથી નેમ એકાએક કલેજમાં કોઈએ આવીને, ખંજર

મારયું હોય, તેવા જન્મ તાનો થયો. તે સ્ત્રી જોતાજ તેને શુદ્ધ બુદ્ધ ન રહી. થોડોક વખત બેશુદ્ધીમાં વહી ગયો. પાછો જગ શુદ્ધીમાં આવ્યો; અને ચારે તરફ જોતા પોતાનો મહેલ ન હોવાથી, પાછો મભરાટમાં પડ્યો; એટલામાં તેને યાદ આવેથી ખાત્રી થઈ કે, બાદશાહના મહેલમાં ઉતરેલો છો. એનીગમ પેલીગમ કરતા એક ઝળકાટ ભરેલો, ઓરડો થનગારેલો જોયો, તેની આંદર જઈ જાયછેતો, ઝવેરાત જોડેલો મોહટો પલંગ છે, તે ઉપર રેશમી અને કીનખાપના બિછાના બિછા વેલાછે. સંપી કરનાર આકરો હાજર હતા. તેની પાસે જઈ ચારે બાજુએ જોવા લાગે, એટલે ખીજમતગારો ઘણીજ નમન્તાઈથી, કુન્સ બબલી ઉભા રહ્યા; તેણે અરજ કીધી કે જહાપન્હા, આપને આરામ કરવા મોટેજ, આ પલંગ તૈયાર કરેલાછે.

શાહજોમાન તે બિછાના ઉપર શુતો, એટલે ખીજમતગારો આવી, તેની સંપી કરવા લાગ્યા; સંપી કર્તા થાકી ગયા, પણ તેને પોતાની રાણીના, બદ કામો યાદ આવેથી નિદ્રા કેમ લાગે ? તે ખીચારો એણીગમ પેલીગમ પછાડા મારે, પણ તેની આંખે આંખ ન મળે; તેના જીવે જન બાદશાહ બાઈની, ઘણા દીવસે મુલાકાત થઈ હતી, તેની સાથે ખુશીમાં વાતો કર્તા, થોડો વખત પોતાનું દુઃખ વિસરેલો હતા; પણ તે એમલો પડે થી; સ્ત્રી પુરૂષને ઇશકમાં લુબંદ થયેલાનું સિત્ર જોવાથી, તેના મનમાં દુઃખનો ઉભરો પાછો થઈ પડ્યો; તે એમજ બોલતો કે શું ગજબ ? અરે બેશુદ્ધ, હું મુસાફરીએ નિકળવાનીજ તું સહ જોતી હતી !!! તેણે પોતાના મહેલમાં જોયલા રાણીના, દુષ્ટ કામો તેની નજરે વારંવાર પડતા.

છાપો—દુઃખે સદ બુદ્ધિ, દુઃખે બાણતર નવ ભાવે;

દુઃખે ડહાપણ દૂર, દુઃખ કૂડ કપટ કરાવે;

દુઃખે દેહમાં રોગ, તેજ તનનૂતો ત્રાસે;

દુઃખમાં લીલા લેહેર, પલક ન આવે પાસે;

દુઃખ દાવા નળમાં ડુબિયો, જરીયે શાંતી નવ જડે;

હથ્થું નવ આવે હેતથી, કુલ સુખમાંથી કયેમ ઝરે.

દુઃખ રાણીના કામનો વિચાર પોતે મનમાં, નહી લાવવાને વારે
ધડીએ ધણુંજ મન વાળે, અને નિશ્ચે કરે કે, તે દુઃખોને શબ્દ કરીછે;
હવે તે વાતનો વિચાર ડાહ્યા માણસે, મનમાં લાવવો ન જોઈએ; પણ
ધડીકમાં તેના મન ઉપર પાછળી અસર થવા લાગતી, શેવટે અતિશે
કંટાલ્યો; તે વખતે બોલ્યો જોટલા દુઃખ દાયેક વિચારે, આવવાના
હોય તેટલા આવો; એમ બરબડતા ખીજાના ઉપરથી ઉડીને ખેડો થયો.

છાપો—સરથ ધાવ સમશર, જોરથી લાગે ઝટકો;

કહિએ બજો કટાર, પાર ઉતરે નહિ ખટકો;

બરછી રડાં બાણ, પ્રાણ કાઢે તે વેળા;

ગોળી હણતાં સૂખ, ભાગ નવ થાય ભિળા;

વળી આયુધ છત્રીશે તણા, સહન ધાવ તે સોહલા;

સામળ કહે માધવને, વિના વ્રહ્મ દુઃખ દોહલા.

હરયેક માણસને છોકરાનું, સ્ત્રીનું, બાઈનું, ચિંતાનું, ધનનું, રાજ
પાટનું ઈત્યાદિક દુઃખ આવી પડેથી; મનને અતિશે સંતાપ થઈ, શરીર
ચેકડો રોગ થાયછે; તેવી અવસ્થા તેની થઈ, પણ તે પોતે અતૂર હતો તેથી,
ખીજમતગારેએ તેનો ભેદ ન સમજ્યા, અને અતિશે વિચારમાં પડ્યા.
એવી રીતે આખી રાત, તેને જગરણમાંજ કાઢી, અને ખીજમતગારે
કંટાલી ગયા, એમ કર્તા સહવાર થયું; એટલે બાદસાહ પાસે રાતનો
થયેલો, વૃતાત ખીજમતગારેએ મોકલ્યો.

ચાહજેમાને વિચારયું કે, આજે બાદશાહની કચેરીમાં જવું પડશે,
મોટે તુર્ત નાહી ધોઈ નવો પોશાક પેહરીને ખેડો. તેટલામાં ખીજમત
ગારે તરેહ તરેહનો નાસતો લાવ્યો, નાસતા ઉપર તે ખેડો અને થોડું
ખાધું ન ખાધું કે, એક ખીજમતગારને દોડતો અને જગરાતો આવતો

દીડો. તેને પુછ્યું કેમ ? શા મોટે ગભરાયછે ? તે બોલ્યો જનાજી બાદ શાહ આવેછે. બાદશાહ આવવાનો પેગમ સાંભળેથી, ઝડપે ઉઠી ઉભો થયે; અને દરવાજા શુધી, સાંભિ દોડી ગયો. તેને કુન્સ બળવી તેના હાથ ચુંગી, બેહુ સાથે મેહલમાં પાછા આવી, બાદશાહે તે ઉપર બેસાડયો; પોતે તેની સાંભિ બેઠો, પણ બાદશાહેનો પ્રેમ તેના ઉપર અતિશે હોવાથી, હાથ પકડી તેને પડોસમાં બેસાડયો; બેહુ હાસવિનોદની વાતો કરવા લાગ્યા. શાહજેમાને પણ અનેક વાતો બાદશાહેને રીઝાવવા ને કર્તો. હાસવિનોદ કર્તો બે કલાક વહી ગયા, તેટલામાં બાદશાહની નજર એકાએક, શાહજેમાનના એહરા ઉપર પડવાથી, તેનો એહરો શીફો પડેલો, અને તેની ક્રાંતિ દિણ થયેલી નોઈ. બાદશાહે ધમરાટ થયો અને પોતાના મેહલમાં જવાને તૈયાર થયો. એટલે ઝડપથી શાહજેમાન, ઉઠી આદરમાનથી, દરવાજા શુધી સુકી કુન્સ બળવી, પાછો મેહલમાં આવ્યો. બાદશાહ, પોતાને મેહલે જવા પછી, વિચાર કરવા લાગે કે, શાહજેમાનનો એહરો શીફો શામોટે પડેલો હશે ? તેને ખરાબ લાગવાનું કારણ મહારે હાથે, કંઈ પણ બન્યુંતો નહી હશે ? મહારાથી તેની પડેલા ગત, આદર સત્કાર ઇત્યાદિકમાં, તજવીજ રાખવામાં, કંઈક ઓછું થયેલું તો ન હશે ? તેની પ્રથમ તજવીજ કરવી નોઈએ, તૂર્ન ખીજમતગારોને ધમકી આપી કે, કોઈ પણ રીતે મહારા ભાઈનું મન દુઃખાવવા, તરો ને આકરી રાખેલાછે ? બાદશાહની ધમકી સાંભળી ખીજમતગારો, દૂજ વા લાગ્યા, અને કુન્સ બળવી અરજ કરી કે, તાબેદારે ખીનતકશીર છે; હમાએ કોઈ પણ રીતે રાજને દીલગીર કીધો હોયતો, આપ તામદારે હમારી ગરદન મારવી. તેવો જવાપ સાંભળી બાદશાહની આત્રી થઈ કે, મે એની બેશુગાર આતરદારી કીધીછે; હવે તેને ખુશ થવાને દીલોભ નથી મેહનત કરવાને મહારા ઉપર ફરજ છે.

હરિગીતછંદ—ખંધુ તણી પરખાય પ્રીતિ, અવદશા આવી અડે,
કીંકર તણા યુણુ કાર્ય સોંપે, તુર્ત વળી માલમ પડે;
પરખાય કબૂ સમે ખરેખર, ભાવ મિત્ર તણો ભજો,
લક્ષ્મી વિનાશે કામિનીનું, હેત હેવાનું કજો.

દુખી શાહનેમાનને રાજી રાખવા માટે, પરી નેવી નાજનીને નાચ રંગ કરવા, તેના મહેલમાં મોકલવાને બાદશાહે હુકમ કરીધો. હુકમ થતાજ નાચનારી મહેલમાં આવી, ગાન તાન કરવા લાગી. કેટલાક સ્મુજી બરેલા ખ્યાલ ટપા ગાવાથી, શાહનેમાનનું મન ખુશ થવાને બદલે કંટાળી ગયું, તેથી નાચનારી સમજી કે, એ રાજા સ્ત્રિ ચરિત્રતાં દુઃખથી, ખીડાયેલો હશે ? તે વખતે.

રેખતો—શબ્દ કઠી હેજરમં, ઓર દીન કટા મંમખારીમે;
ખો દીઆ દીલકુ, અબશ ઇઆરકી ઓયારીમે.
જીસે દેખા ઉરસે, ખૂદ મતલખો ખૂદ મરજકી ચારીમે;
આશ ના પુરા ન દેખા, મે કહી ઇઆરકી ચારીમે.
કમ શૂના એશકમે હોગા, જો શુના હોવેગા કહી;
ધર દીઆ શર દીઆ, ઓર દીલ દીઆ દીલ દારીમે.
જખેહ કરનેશે મેરે, ફાયરેહ કેયા તુજકુ મીલા,
હાથ કેયા આયા તેરે, ઓસે સેતમ ગારીમે;
કે સો ફરહાદસે, લાખો હયે એહા અબદુલ્લા,
આખરશે મરહી ગયે, એશકકી ખીમારીસે.

શાહનેમાને સર્વે ગાયન સાંભળવાથી, ખુશી થવાને બદલે અતિથે દીલગીર થયેલો નોવાથી, બાદશાહે તૂર્ત ગાયન અટકાવી, પોતાને મહેલ ગયો; અને અતિથે મિંતામાં ગીરફતાર થયો, એટલામાં તેનો વિચાર સ્થિર પડ્યો, અને શૂજ પડ્યું કે, શાહનેમાન પોતાનું રાજ્ય, અને તેની અતિથે પ્યારી રાણીને, દૂર દેશ મુકાને હીયા આવેલોએ; તે કારણથીતો તેને દિદાશી

ઉત્પન્ન થયેલી ન હશે ? મહારીતો એમજ આત્રી થાયછે કે, તેની અતિથે ખૂબશૂરત રાણી હશે ? તેનો પ્યાર અને રાજ્યના વિયોગથીજ, તેના ઉપર દુઃખ સર્વે આવી પડેલું હશે ? જ્યારે એમજ હોયતો, આપણે એ બાઇનું, બહુ થાય તેમ કરવું જોઈએ ? તેને માટે જો અમુક કિંમતનું નજરાણું, તૈયાર કરેલુંછે, તે તાકીદે આપવું; એટલે તેની મરજી પડે તે વખતે, પોતાના રાજ્યમાં જવાને ચાલતી ઝડપે; એવી રીતે બાદશાહએ વિચાર કરીને, ખીનો દિવસ ઉગતાજ અતિ અમુળ કિંમતના, ઉમદા પદાર્થો નજરાણા તરીકે, શાહજેમાનને બાદશાહે માકળ્યા; અને તેને ખૂશ થવા માટે દરોજ, નવા નવા રમુજી ભરેલા એક, તમાસા, નાચ રંગ, ગાવ બળ વળું, ગેજબાનીઓ વીગરેતી સરવાત કીધી. શાહજેમાનની સાંભિ જોટલા રમુજી ભરેલા દેખાવ થવાથી, તેનું દુઃખ ઓછું થવાને બદલે, ઊલટું વધારે થવા લાગ્યું. તે દેખાવ બાદશાહ જોઈ અતિથે ઘીલગીર થયો; અરેહું જોટલું કરે છઉ તે સર્વે ઊલટું કે? શું એ બાઇને હું જાણી જોઈને દુઃખીજ કરે છઉ; એ બાઈ ડોઈ પણ ગુપ્ત રીતે, અતિથે દુઃખમાં આવી પડેલો જણાયછે; આપણે જોટલું એને માટે એશઆરામ, શાંધીએમ તે ધીકાર ભરેલું છે. તેનું દુઃખ ટાળવાને આપણા ઉપર આદાની કરજ છે. તેને પુછેથી પોતાની ઘીલગીરી બતાવતો નથી, અંદરઆનેથી તે દુઃખ છુપાવી; ઉપર ઉપરથી ખુશીમાં આવી, રમુજની વાતો લંબાવેછે; અને તેના એહસે જોતા, અતિથે દુઃખી હાલતમાં ગરક થયેલો જણાયછે. શાહજેમાનને ખૂશ કરવાને, નવો વિચાર શોધવા લાગ્યો, એટલામાં તેને શુજ પડ્યું કે; હરયેક રાત્ર અને બાદશાહની, ઘીલગીરી દૂર થનાર શેકારગાહ છે, તે જગ્યાએ શરા મરદના તીર અને ગોળી દરાજ ચાલેથી, એક ખીજની બહાદુરી ભરેલા શિકારો પડેથી, ખુશીના પોદારો થાયછે; તે રમુજ જોવાથી તે ખુશ થશે. શાહજેમાનની આગળ થતા નાચ રંગ અને તમાસાનો અર્થ સમજી; તેનું મન ડોઈ પણ રીતે ખુશ ન થતા, વધારે ઘીલગીર થયું તેના મન ઉપર

રાણીના દુષ્ટ કામની અસર રાત દિવસ રહેતી. તે વારેઘડીએ એમજ બોલતો કે શું ગળ્યું ? તારતાર દેશનો હું રાજા, મેં આખા તાતાર દેશની ખુબશરત, ઓરતનો જે નમુનો મહારી મણી, તેના એવા દુષ્ટ કામ ? જ્યારે રાજાની રાણી કંબખત એવી નિકળેતો, ગુણકાવોની શી દશ્યા. એવી રીતે દલગીરીમાં તે રાત્ર દિવસ કાઢતો.

છાપો—મૂખ ઉપર નહીં મૂઠ, વુઠ ઘીસે નહિ દહાડી;
કરે નીચના સંગ, અંગ હીડે ઉઘાડી;
નદી તલાવે જાય, ધાય પર મંદીર પેસે;
પર પૂરપ શું મગ્ન, નગન થઈ નહાતા ખેસે;
મુખ ખિંદુ શામ નાકે નથન, કથન જૂક જોતાં કહે;
ચિત અતુર પુરપ એવી જીવો, ગાનનિ મન શુ કયમ રહે.

શારિયાર બાદશાહના શેહેરથી, એક બે દિવસના રસ્તા ઉપર, વનરૂપ તીથી બરેલી, મહોદી જગ્યા હતી કે; જેમાં હજારો તરેહના ફુલ ફળના ઝાડો, અને ડુંગરની ખીણમાંથી વહેતા પાણીના ઝરા, હજારે હરણો ફાળ મારતા, સચલા દોડતા, ખટકા, તીતર, મોર, પોપટ, કોયલ પોતપોતાની બાષામાં કળોળ કરતા; વાઘ, લીપડા, સાંવર, ઈલાદિક પોતાનો શીકાર સોધતા ફરતા. તે જગ્યા એવીતો રમણીક હતી કે, હરથેક દલગીરીમાં ગરકાવ થયેલો માણસ, એકાએક ત્યાં જઈ પોહ્યેતો, દલગીરી વીથરી ખાદાનો, અજાણ્ય સગતકાર જોવાને આતુર થાય. એવી રમુજ બરેલી જગ્યા હોવાથી, બાદશાહ પોતાના અમીર ઉમરાવને સાથે લઈ, શીકાર ધાએ જવાને તૈયાર થયો. બાદશાહે ગુપ્ત રીતે પોતાના મુખ્ય વજીરને, શાહજોમાનના મેહલે મોકલી, શીકારે જવાને તેડાવ્યો.

શાહજોમાને વજીર આવેલો સાંભલી, પોતાના દરવાજા સુધી સાંભે દોડી ગયો, વજીરની ઘણી ખાતરદારી કરવાને, ખીજમતગારોને હુકમ

કીધી, પણ તે બેહુની મુલાકાત થતાજ, તે બોલ્યો કે બાદશાહ શીકારે જવા નિકલેલો છે; અને આપ નામદારને આવવાનું તેડું કીધું છે. બાદશાહનો એવો હુકમ સાંભળતા, 'જોમ બત્તિના અજવાળામાંથી એકાએક, દીપક જઈ અંધાર થાયછે; તેમ શાહજોમાનનો ચેહરો ઝાંખો પડી ગયો. તૂર્ત શાહજોમાને પોતાના ચુકણ પર બેસી, બેહુ હાથ નોડી અદબથી બોલ્યો, જહાપનાહ બાદશાહને, મારી નમનનાઈથી અરજ કરવી કે, મહારી તખ્તી થત સારી નથી, તે આપ નામદારને રોશન છે; માટે આપ બાદશાહના ફરમાનને તાબે થઈ ચકાવુ નધી; તે વીથે હું ગરીબ ઉપર રહેમ લાવી યુનો માફ કરશો; વજર પાછો જવા લાગો તે વખતે, શાહજોમાને ઘણી આલેજીથી, શલામ ઇકરામ કરી રવાને કીધી. બાદશાહ તરફ વજર એબોલો, પાછો આવી કુન્સ બજવી; બેહુ ભાઈઓ વચ્ચે વેર ન પાડતા, નેટલા શબ્દો શાહજોમાનને કહેલા હતા, તેવીજ અદબથી કહી સંભલાયા. બાદશાહ યુરસે ન થતા મનમાં, સમજ્યો કે તે ઘણેજ દીલગીરીમાં છે, માટે તેને વિશેષ આગ્રહ ન કર્તા, અમીર ઉમરાવને સાથે લઈ શીકારે ગયો; પણ તે વાતની ચરચા અમીર ઉમરાવ કે, શેહરમાં કોઈ પણ માણસ જાણતું ન હતું; બાદશાહના મેહલમાં અને ગામમાં, સર્વે એમજ જાણતા હતા કે બાદશાહની સાથે, તાર્તરીનો રાજા પણ શીકારે ગયો હશે ? પણ શાહજોમાનનો તૂર્ત પોતાના, દરવાજા બંધ કરી એક ઓરડીમાં જઈ, આખો દિવસ હાથ અફસોચ કર્તો બેઠો; તેવી રીતે વખત જતા થઈ પહોર થવા આવ્યો; થંડી હત્યાની લેહજી આવવા લાગી, તેથી તેના લોહીનો ઉકાળો થોડોક નર્મ પડ્યો. બગીચા તરફ જોતા પક્ષીઓ ઝુંઝટ કરવા લાગ્યા, તે રમુજ જોવાને મહેલની એક બાગી, બગીચા તરફ હતી, તેના ખૂણામાં જોમ કોઈ પણ તેને, જોઈ ન શકે, તેવી રીતે બક્ષીને સર્વે રમુજ જોવા લાગ્યો.

રેખતો—અથે દીલ દીવાનાં તુને મુજકુ સર ગરદાં ક્રીયા;
 દામે મેશુમેં ઉજજકે, મુને તરે હેરાં ક્રીયા. ૧
 બન નહી આતી હયે, આગે હમસે તદખીર અબ;
 તુમને દરદ હેજરકા, ક્રીયા સમ્ય કહેા દરમાહ ક્રીયા. ૨
 કુછ નહી હાસેલ હુવા, જોજ કાહશે બન એશકસે;
 હમ નશીં હમનેતો ઇસમેં, ઝહાન તક નુકસાંન ક્રીયા. ૩
 જાયે શીકવા કુછ નહી, જીસ તરેહ મુજરે જીંદગી;
 શુકર હયે ખાલિકા, જીસને ખાકસે ઇંસાન ક્રીયા. ૪
 હમ નશીં સમજઆ દીલકુ, ખા રહા હમને વલ;
 કેયા કહું ઇસ ખેહ્યાને, ખાંતમાને ખેરાન ક્રીયા. ૫
 શાલે રૂને ઇન દીનોમેં, કેયા કહું મીસલે કબાખ;
 આતશે કુરકતમેં મેરા, જાનો દીલ ખીરીયા ન ક્રીયા. ૬.
 એશકમેં તરે “કનોર,” ક્રીયું કર ન આવે દીનો દીલ;
 તુને યએ કાશીર, નકી તુને શો મેં ખેરા ન ક્રીયા. ૭.

તે બગીચો શાબાયમાન હતો, તેમાં તરેહ તરેહના ઝાડ ઉપર રંગી
 ખેરંગી, ફળ અને ફુલોના લુમકા લટકેલાં હતાં, તેની ખૂસબો લહેકી રહેતી;
 હજારો પક્ષીઓ તે ઉપર બેસી, પોતાનું સૂચવર ગાયેન કરતાં; તેથી સાંભ
 બનારનું મન ખુશ થતુ. સર્વે રમુજી બરેસો દેખાવ હતો, પણ શાહજો
 માત્રને ખુશી, ઉત્પન્ન થવાનું ખીજ નહી જોવું થયું હતું. તેના મનમાં
 હમિશા રાણીનું દુઃખ ઠંથી ખેડું હતુ; તે બગીચો અતિસે રમુજી બરેસો
 હોવા છતાં, વેરાન જંગલ જોયો તેને દેખાતો; એટલુંજ નહી પણ તે
 દીવાનાની રીતે ખેડો હતો; એટલામાં તેની એકાએક નજર આકાશ તરફ
 પડીતો, તરેહ તરેહનુ રંગી ખેરંગી, આસમાન થઈ રહેલું જોયુ. તે વખતે

રેખતો—અગર ઇંજીલી, દીલકુ સતાતા રહેગા;

તો એક દીન મેરા જાન જાતા રહેગા. ૧

મેં જાતા હું દેલકુ તેરે પાસ છોડું;
 મેરી યાદ તુજકુ દેલાતા રહેગા. ૨
 અગર તુજકુ ચલનાહેતો ચલ સાથ મેરે;
 યે કળ તક તું ખાતે ખનાતા રહેગા. ૩
 કફસમેં કોઈ તુમસે અયે હંમ સરીરે;
 ખબર ચુલકી, હંમકુ સુંનાતા રહેગા. ૪
 ગલીસે તેરે દેલકુ લે તો ચલાહું;
 મે પોંચુગા જળ તક પો આતા રહેગા. ૫
 જફારે ગરજ ઈમતેહાંને વફા હે;
 તુ કહે કળ તલગ આજ માંતા રહેગા. ૬
 ખફા હોકે અયે દરદ મેરે તો ચલાવું;
 કહાં તક ગંમ અપનાં છુપાતા રહેગા. ૭

આસમાનની રમુજ જોતા રાત થવા આવી; એટલામાં શેતારા મંડળ
 ખીલતા લાગ્યું, નવા નવા શેતારાપોનો ચળકાટ થવા લાગ્યો; તે જોઈ
 પોતાનું મન ખુશ કરતો; કેટલાક શેતારાપોનો ચળકાટ વધવા લાગ્યો,
 તે જોઈ પોતે દલીદ્ર અવરયામાં હતો તેની યાદ પડી; દલીદ્ર હાલતમાંથી
 હું રાજ થયો, તેમજ તારાપોનો પણ શીતારો ચઢ્યો. એટલામાં કેટલાક
 તારાપોની અજબ ખુટવાથી, એકાએક ફાટીને ઝરઝર ટુંટી પડતા જોઈ,
 તેના મનને પાછી દીલગીરી ઉત્પન્ન થતી, કે ઓ જોદા આ શુ ગજબ !
 જગતના શીતારા એકાએક ફાટીને ટુંટી પડે છે, ત્યારે આદમ જાતની શું
 ખીચાદ; માણસની જીંદગી તો પાણીના પરપોટા જેવી છે. એટલામાં
 અંધારી રાત થવા આવી, એનીગમ પેલીગમ જોતા, એકાએક ખાદ
 શાહના ગહેલની, પાછલથી ગંભીર મહોટે અવાજ થયો. તે તરફ જોએચ
 તો ભીતનો દેખાવ અગાઉ હતો, તેમાંથી એક ચોર દરવાજો ખુલતો જોઓ,
 થોડીકવાર એક નજરે તે તરફ જોયું, તેમાંથી ૨૦ જેટલી જગતના પો

શોકે નીકલી; અને એકવીસમી બાદશાહી પોશાકે મશાલ સાથે બાદશાહ જાદી નિકલી; તે સર્વે બગીચામાં ટોળે મળી, એનીગમ પેલીગમ ફરે વળ્યા, એટલે કોઈ માણસજનને બગીચામાં નાંદીડું, અને તે સર્વેને નિશ્ચે હતો કે, બાદશાહ શીકારે ગયોછે; તેની સાથે સર્વે જવાથી, બગીચો અને મહેલ ખાલી પડેલો છે ? શબ્દજેમન એવી યુક્તિથી બારીમાં બેઠો હતો કે, બાદશાહજાદીનું સર્વે ચરિત્ર તે જોતો હતો, પણ તેને કોઈ જાણ શકતું ન હતું. દરવાજામાંથી ૨૧ જણી બેરીના પોશાકે બાગમાં આવી, એનીગમ પેલીગમ ખુણા ખચોરા જોવા લાગી, તે વખતે શબ્દ જેમને પોતાનાં મનમાં યરાવ કીધો કે, એ બેરીના પોશાકે ચોરીથી બાગમાં આવી છે, માટે તેનું ચરિત્ર જોવું જોઈએ.

બાદશાહજાદીએ અને વીસ દાસીવાએ, મોટો અને લાંબો ઝળકતો પોશાકો પેહરીને, મહેલમાંથી નીકળ્યા હતા, તેવાએ પોતાના પોશાક ઉતાર્યો; એટલે વિસ દાસીમાંથી, દસ મજબુટ પેહલવાન બાંધના, શીધીભાઈ નજરે પડયા; અને દસ ખૂબશૂરલ દાસીવા જણાઈ, તે શીધીભાઈએ દસ દાસી માંથી, પોત પોતાની માથુકનો હાથ પકડી, અમન ચમન કરવા લાગ્યા. બાકી એકજ બાદશાહજાદી એખલી પુરૂષ વિનાની રહી, એટલે તેણે જોયું કે સર્વે પોત પોતાની માથુક લઇને બેઠા, તે વખતે બાદશાહજાદીએ મસ ઉદ, મસઉદ કરીને જાહેરા પોકાર કીધો, એટલે એક પેહલવાન જોવા હળશી, જાહેરા ઝાડ ઉપર ચઢી બેઠેલો હતો, તે તૂર્ત કુડીને દોડતો બાદ શાહજાદી તરફ આવી તેને વળગી પડ્યો * * *

બગીચામાં જરે ચગીઆર પુરૂષ અને ચગીઆર સ્ત્રીવા ભેળા થયા, એટલે બીજમતગારો તરેહવાર, ખાનું પકાવી જાહેરા ખૂમચા ભરી લાવ્યા, તે સાથે રંગી બેરંગી શરાબના શીસા ભરેલા હતા; ખાનું આવતા ને વાર, જેમ મુવેલા જનાવરો ઉપર ગીડ પહી પડેછે, તેવી રીતે સર્વે જણ ખાનું ખાયા, અને શરાબ પિવાને કુડી પડયા હતા; પછી પોત

પોતાની માથુક સાથે અગત અગત કરવા પાછા મંડ્યા. તેવી રીતે ઇશકબાબામાંજ આખી રાત વહી ગઈ, પરોઢીયું થવા અગાઉ, બાગનાં તલાવમાં સર્વે નાહી ધોઈ, પોતપોતાનો બાદશાહી પોશાક પહેરી, જો ચોર દરવાજેથી આવેલા હતા, તેજ દરવાજો પાછા મેહલમાં ગયા, અને બાદશાહબદીનો માથુક મસઉદ, જેવી રીતે આવેલો હતો; તેવીજ રીતે ઝાડ ઉપર ચઢી, બગીચાની ભીત ઉપરથી કુડીને ચાલતો થયો.

શાહજેમાને આખી રાત બારીમાં બેસી, બાદશાહબદી અને તેની ઘસીવાનું ચરીત્ર જોયું, તેથી દીલગીર થવાને બદલે તેના મનમાં ધીરજ આવી. તેની બારી થઈ કે હું મહારી રાણીનું દુષ્કામ, મનમાં લાવેથી હંમેશા દુઃખી હતો, પણ બાદશાહબદીનું ચરિત્ર વધારે છે; તેથી બાદશાહ વધારે દુઃખી હોયો જોઈએ? જ્યારે બાદશાહથી પોતાની રાણીનો બંદો બસ ન થયોતો, હું એક અદના તેનો તાબેદાર હો, મહારાથી દુષ્કારીનો બંદો બસ કેવી રીતે થાય. મને હવે સારી રીતે દાખલો મળ્યો કે, એવી રીતે દુષ્કામ દુન્યામાં ઘણા થતા આવે છે. એટલા દિવસ હાથ અફ સોથના સમુદ્રમાં હું ફોકટ પડ્યો હતો, મેં માહરા હાથે શરીરની ખરાખી કરી લીધી હતી.

છાપો—શ્રી ચરીત્ર બહુ લાખ, નીચ મનિ જુગતે જોડે;

લાખ દિવસની પ્રીત, રીત રંજકમાં તોડે;

હસે નિના પ્રતાપ, બાવ હિણ બળપણ છોડે;

કઠણ રૂઢ્ય વળિ કુમતિ, મગત પોતાનો મંડે;

વળિ ગરજ પડે ગરવી ઘણી, રતામી સાથ સમરથ;

વળી સહજ વાતમાં શાપદે, કલંક વાત કહેકલ.

શાહજેમાને પોતાની રાણીની દીલગીરી ઘણા દિવસ ભાગવેથી, તેની ભૂખ અને પીવાસ જતી રહી હતી, તેજ શરીર તવાઈ ગયું હતું, તે બાદશાહબદીના ચરીત્ર જોતાથી, ખેતે ખુશી થવા લાગો, તેના એહેરાનો

દેખાવ કરવા લાગ્યો, તેની ભૂખ પાસ પાછી ખૂલવા લાગી, તરેહ તરેહ
 ના ભોજન મંગાવી ખાવા લાગ્યો; મોજ મહજ ખૂશી ખુરમી કરવા
 લાગ્યો, એટલે થોડા વખતમાં તેનું શરીર રોગ વીતાનું, બળવાન અને
 તેજવાન થયું. કેટલાક દિવસે બાદશાહ તરેહ તરેહનો રમુજ હજરો શીકાર
 કરી તૃપ્ત થયો, એટલે શીકારેથી પાછો આવ્યો, તે વખતે પોતાની સાથે
 હરણ ધ્યાદિક શાહજોમાનની દીલગીરી દુરુથવાને સાથે લાવ્યો; તે સમા
 ચાર શાહજોમાને સાંભલી અતિથિ આનંદ થયો, અને તૂત પોતાના થોડા
 પર સવાર થઈ, બાદશાહની સાંગે જઈ કુન્સ બળવી, એક ખીજને ખૂશ
 જોવાથી બગલગીરી એવીતો કીધી કે, એક ખીજના સાંધે સાંધાએ
 ખૂશીના અવાજ કીધા. સર્વે અમીર ઉમરાવને શાહજોમાન ભેટી રહે
 કે, પોત પોતાના થોડા પર સવાર થઈ શહેર તરફ આવ્યા. બાદશાહે
 સર્વે અમીર ઉમરાવને પોત પોતાને સ્થાનકે જવાનો હુકમ કીધો, કેમકે
 શાહજોમાનને અતિથિ દીલગીરીમાં ગરકાવ થએલો, શરીરે તવાયલો, રોગ
 નો ભરેલો, મેલો, ઘેલો, મુકીને બાદશાહ શીકારે ગયો હતો; તે એમજ
 બાણતો હતો હજી સુધી, શાહજોમાન તેવીજ દીલગીરીમાં પડેલો હશે !
 પણ બાદશાહ શીકારેથી પાછો આવ્યો, તે વખતે તેને ખુશ, તૈયાર,
 તેજવાન, અંચળ બુદ્ધી ભરેલો, ખુશ મીજાજો જોઈ, બાદશાહ ખુશ
 થયો; પણ તેની દીલગીરીનું કારણ સમજવાને અધીરો પડ્યો. બાદશાહ
 શહેરમાં આવવા છતાં, પોતાને મહેલે બાદશાહજોમાને મળવા ન જતા,
 શાહજોમાનનાં મેહલમાં ગયો; અને તેને માટે લાવેલા તરેહ તરેહના પક્ષીવા,
 હરણો સસળા, ડુફર, હંસ, હજરો પ્રકારના શીકાર; શાહજોમાનની પાસે
 મુકાવ્યા. અને કહ્યું કે, ઓ પ્યારા હું ઘણો દીલગીર છઉં કે, મહારી સાથે
 શીકારે તુ ન આવ્યો; ત્યાં રમુજ દેખાવ બેહદ એવોતો નજરે પડતો કે, તેની
 તારીફ શુ કર; હરથડીએ હું તારી યાદ કર્તા, શાહજોમાન સર્વે ખીના
 સાંભળી અતિથિ ખુશ થયો, બાદશાહના સવાલનો જવાબ, તેની મરજી

પ્રમાણે આપતો, તે વખતે બાદશાહ બાદશાહ પરમશ્વરનો, અતિશિ ઉપકાર માનુષ્ય કે, થોડા દીવસ અગાઉ હું તને અતિશિ દીલગીર, અને રોગી મુકીને ગયો હતો, તારી સુખાકારી થવા માટે, અતિ ઘણા ઉપાય કરીને હું થાક્યો, આખરે શેકારે જવાનો ડરાવ પણ તારેજ માટે કરેલા હતો; તું મહારી સાથે ન આવ્યો, તેથી મને અતિશિ દીલગીરી ઉપજી હતી; અને હર હમિશ મને નારીજ ચીંતા હતી. ત્યાંથી હું પાછો આ બાધી, ખુશ અને રોગ વીતાનો તારો દેખાવ જોવાથી, ધંધરનો ઘણોજ આભાર માનું છઉં; એક વાત પરવરદેગારના સોગનથી હું પુછુ છો, તેનો જવાબ મને ખાતરી છે કે તું ખરેખરો ખતાવશે ? શાહજોમાને કહ્યું કે ઈન્સાં અલ્લા, આપ બાદશાહ જે વાત મને પુછશે, તેનો જવાબ ખરેખરો બોધતાલાના સોગનથી આપીશ.

શાહરિયાર બાદશાહે કહ્યું કે જ્યારે, તમે સમરકંદની હદ મુકી લીધા મુકી આવ્યા, ત્યારથી તમે દીલગીરીના દરીયાવમાં ડુંબેલા જેવા મને દીસતા; તેથી હું રાત દિવસ બલાપો કરતો. મેં મહારા બાઈની દીલગીરી છોડવા ને બોધાની ફરજ સમજીને, નાચ રંગ, તમાસા, નાટકો અને ઘણાક તરેહ તરેહના રમુજ દેખાવ દેખાડ્યા, શેવટે શેકારે જવાનો વિચાર કીધો. એવા શેકડો ઉપાય કરવા છતાં, દીલગીરીમાં ગરકાવ લીન ઉગતે વધારે થયેલા જોતા. મેં ઘણાંક વિચાર કીધા કે, તારી દીલગીરીનું કારણ સમજી તેનો ઉપાય કર; પણ આખરે હું થાક્યો અને એવો ડેરાવ કીધો કે, તારી પ્યારી રાણીની માહુખત અને રાજની જુદાઈથી, મોહરી દીલગીરીની અસર થઈ હશે ! હું બોધના સોગન લઈને વાત કર છો કે, ખીજી કારણ કોઈ પણ મને જણાયું ન હતું; પણ તે મહારી અકલનો નમુનો ઉત્તેજ થયોછે કે; થોડા દીવસમાં તારી દીલગીરી દૂર થવાનું અન્યથા બરેલું શું કારણ હશે ? હવે તુને બોધના સોગન ફરીને આપુ છો કે, અવલથી આખરે મુકીને સર્વે બોધાસો કર. બાદશાહની વાત સાંભળી, શાહજોમાને

પિળા દેડકા નેવો બેથુદ્ધ ચુપ ચુપ થઇ પડ્યો, જાણે તે નિદરાવંસ થયો હોય અથવા મરણ પામેલા હોય, તેવો બનવાથી બાદશાહ ધબરાટમાં પડ્યો. તૂર્ત ઉઠી ચુલાબનો સિંચો લાવી, તેના માથે ઉપર છાંટી, તેના માથામાંસરખતી દારની ધાર મુકી કે, શાહજેમાન જરા હુશીયાર થઈ ખેડો. બાદશાહને કુન્સ બબલી હાથ નોડી, આંખોમાં પાણી લાવી અરજ ક રેણે. ઓ બાદશાહ મહારી દીલગીરીનું કારણ તું ના પ્રછ, હું બાદશાને વારતે મહારા હજારો ચુનાની માફી માગુ છઉ. બાદશાહ તે જવાબ સાંભળી અતિશય અગ્રિય થયો કે, શાહજેમાન ઉપર કોઈ માથેથી આક્રમક પડેલી હશે ! તેથી તે બાલતો નથી. બાદશાહ બોલ્યો ઓ દીલોબન બાઈ, તું કાર્ક શીકર ના કર, તારા બાલને કોઈ ઈબ્ન કરનાર આ દુન્યામાં હશે તો, પહેલા મહારા જાન માલ અને બાદશાહીની દરકાર ન કરતા, તારા જાનનો બનચાવ કરવાને મહારી ચેન ફરજ સમજી છે. તુ કોઈ પણ વાતે દરકાર ન કરતા, જે અરેખરી હકીગત હોય તે બતાવ. શાહજેમાને કહું કે, જાહેદાર બાદશાહ તમે મહારા જાન માલના અરાજ માલિક છો, તમે મહારા બાપની જગ્યાએ બાદશાહ છો. આપની મેહેરબાની છતા, મહારા દુશ્મન કોણ થશે. મહારી દીલગીરીનું કારણ બેશરમી અને લજબ બરે હું છે, માટે આપ નામદારની મરવાદતોડવાને, માથેથી શરમ બરેલી વાત કહી શકતો નથી.

સાહજેમાનનો ખુલાસો બરેલો જવાબ નહી મલવાથી, બાદશાહ વધારે ધબરાયો, અને કહેવા લાગ્યો કે એમ નથી બની શકતું કે, હરથેક થયેલી વાત જાણ્યા વીના, મહારા મનને ધીરજ રહે. શાહજેમાન ખુલાસો કરવાને નેટલો સરમાતો. તેટલો બાદશાહ તે વાત જાણવાને આતુર થતો. એવી રીતે બેહુની હુજત ચાલતા શાહજેમાન નાચાર થયો; અને પોતે સમરકંદથી મુસાફરીએ નિકલ્યો, ત્યારથી વાતને શરૂ કીધી. તેણે પોતાની રાણીના દુષ્ટ કાગનો વિસતાર જણાવીને કહ્યું કે, જે દિવસથી તે કમ

ક્રમાદ ભરેલો બનાવ નજરે મેં જોવાથી, સર્વે મહારી દીલગીરીનું કારણ
જોજ હવુ. તેનો ઇનસાફ બહાર બાદશાહે કરવો જોઈએ કે, એવા દુષ્ટ કામ
કરનાર માણસ મળેથી દીલગીરી કેમ નહીં ઉપજે ? બાદશાહે કહ્યું,
અફસોશ અફસોશ; તમે દુઃખ ઘણેક વાત મને કહી સંભલાવી, બાદ
શાહે કહ્યું કે, ખુદા ખેર કરે, દુષ્ટ રાણી અને તેના ચારને કેહેવી સજા
કરી, તેનો જવાબ શાહજોમાને આપવાથી, બાદશાહે સાગ્યાશી આપીને,
કહ્યું તમે ધણું સાર કીધું. કરેલી સજા બાબત હું તમને કોઈ પણ રીતે
અપરાધી કહેવાનો નથી. અગર તારી જગાએ હું હોતો કુદત એકજ
રાણીને મારવાથી, મને સન્તોષ ન થતો. આખા શહેરની દુષ્ટ કામ
કરનાર હજારો ખોરતોને મારી નખાવત. તારી દીલગીરીનો ખુલાસો
ખરેખરો હમણાં મને જાણવામાં આવ્યો. કોઈ માણસ એવો નહીં
હશે કે, એવા દુષ્ટ કામો કરનારને, પોતાની નજરે જોવાથી દીલગીર ન
થાય. શાહજોમાને બોલ્યો, એ બહાર બાદશાહ, એ બનાવ મહારા
ક્રીસમતની ગીરદશીનું મૂળ કારણ છે. મને જ્યારે એવી દુષ્ટ રાણી મળી,
તેવીજ એવું દુઃખ મહારા ઉપર આવી પડ્યું કે નહીં. આખી દુનિયામાં
એવી દુષ્ટ ચાલની સર્વે ખોરતો ન હશે ?

છાપો—નારી જેનું નામ, કરે સ્વામીની સેવા,
નારી જેનું નામ, દીલથી જાણે દેવા;
નારી જેનું નામ, દુઃખ યુગ ધરતા લણીયા;
નારી જેનું નામ, સ્વામીના અવયુજ સહિયા;
વગિ નારી જે નમિ ચાલશે, તે નારી સફળ કરે ફળે;
જીવે ત્યારે જય જીતી લે, અંતકાળે બાહે બળે.

શુ દુનિયામાં સદ્યુક્તી ખોરતો નથી, તેવી સ્ત્રી સાથે મને સંબંધ
થાત, તો આ દુઃખના દરીયામાં શામાટે હું પડત.

શાહરિયાર કહેછે; બાદશાહે ખેર ચુલ્લરી કે, તું સજામત છે તો,

એવી લાંડી હજારો મળશે. બેહું ગુપચુપ બેઠા. એટલે બાદશાહ બોલ્યો, એ બાઈ દીલગીર થવાનો ખુલાસો તમે કીધો; પણ તે એકાએક દૂર થવાનો ખુલાસો તાકીદે સંભળાવવો. તૈ સવાલ સાંભળતાજ શાહજેમાન, પાછો ધબરાટમાં પડ્યો, અને બેશુદ્ધ નેવો થયો; તે વખતે અંગુરી શરાબની ધાર તેના મોઢમાં રેડવાથી, થોડીવારે હુશીયાર થયો અને બોલ્યો કે. એ ખુદાવદ મને જોદાને વારતે માફ કર. મને આદેતો ગરદન માર પણ વધારે ખુલાસાની વાત ના પુછ. તે સાંભળવાથી આપણ બેહુને નુકસાન થશે. બાદશાહ એવો જવાબ સાંભળેથી, પોતાના બાદશાહી ઝનુનથી ઉલટું સમજ્યો કે, વાત કરેથી નુકસાન શું થનારછે ? શાહજેમાન બોલ્યો, એ ખુદાવંદ મહારેહાથે તમોને દુઃખી નહી કરે ? બાદશાહ પોતાના ઝનુનથી બોલ્યો, તે મને વેહમ ભરેલી ઈશારત કીધીછે, હવે જોદાને વાસતે સર્વે ખીતા પુરેપુરી વીસ્તારીને કહે. કોઈ પણ રીતે છુપાવ ના. હું તે વાત સાંભળવાને ઘણાજ અધીરો થયો છઉ. શાહજેમાન, પોતાના મનમાં વિચાર કરેચ કે, એ જોદા તારો શું ગજબ છે ? કેટલાક દિવસ માણસને દીલગીર કરેછે; થોડા દિવસ પાછી ખુશી બાળેછે; અને વરી દુઃખના દરીયામાં નાખેછે. આ શું કાંબખતી, લાંબી મુદત સુધી હું હાય આફસોસમાં, મહારા દિવસ ગુ નરતો, તેમાંથી જોદાએ મને હમણાજ છોડ્યો; કે ન છોડ્યો, એટલામાં ખીજી આફતમાં હું આવી પડું છું ? ફરી બાદશાહને હાય નોડેછે. એ જાહદાર બાદશાહ એ વાત પુછવાથી, તું હાય ઉઠાવ અને મને માફ કર. બાદશાહ કહેછે, આજ દિવસ સુધી હું જાની બાઈ તુને સમજી, મહારાથી નેટલી બને તેટલી તુને મદત કીધી; તે સર્વે પાણીમાંજ ગઈ કે, નજીવી એક વાતને સંભલાવવાને, તું મને એટલો તરસાવેછે. તુ નથી જાણતો કે હું બાદશાહ છઉ, જે કરવા આહુ તે બની શકે. એવી રીતે બાદશાહની મરજી ખફા થયેલી નોઈ; શાહજેમાન નાચાર થયો, અને

દુઃખદાયક ભિદ્ધુપાષી ન શક્યો. આખરે શાહજીમાને બાદશાહની રાણી તથા દાસીવિનું સ્ત્રી ચરીત્ર, મસઉદ તથા હબસીવિનો વૃતાત સર્વે કહ્યો; અને બાદ્યો કે એ સર્વે ચરીત્ર મહારી આંખથી નોખુએ; તે વૃતાત ક્રકત નોવાથી, મહારી દીનગીરી દૂર થવાને, સર્વે કારણ મદ્યું છે. હું ધાર્ય કે સર્વે ઠેકાણે સ્ત્રિ ચરીત્ર હશે. તે નિશ્ચે થવાથી, મહારા સર્વે રોગો દૂર જઈ તનદ્રોરતી થઈએ. જેવી હાલતમાં હમણા આપ નામદાર મને નોવ હો ? બાદશાહે પોતાની રાણી ઉપર આશક પડેલો હતો, તેથી શાહજી માનના બોલવા ઉપર, તેણે વિશ્વાસ નહીં લાવતા ગુરશે થઈને, કહ્યું કે શું હિંદુસ્થાનની બાદશાહજીની છીનાળ છે ? તારા કહેવાથી બાદશાહજીની બિચારીણી હશે ? એવી મને ખાત્રી થતી નથી. જાહેર હું પોતે સર્વેના ચરીત્ર નજરે નોવ નહીં, ત્યાં સુધી મહારી ખાત્રી ન થાય. વખતે તનેજ બાદશાહજીની માટે રવખનું તો થયું નહીં હશે ? બાદશાહજી ઉપર તોહમ તની વાત ઘણી અજબેથી બરેલી છે. કોઈ પણ વખતે બની ન શકે તેવી છે. હું મહારી ખાત્રીથી કહ્યું કે, બાદશાહજીની પતીવ્રતા હશે ! તેની ઘણી પ્રકારે મને ખાત્રી થાય છે.

બાદશાહને કુન્સ બળવી, શાહજીમાને કહ્યું કે ગુલામની તકશીર માફ કરો, હું તેજ વારતે એ વાતને છુપાવતો હતો. પણ આપ નામદાર બાદશાહની હુજીતથી કરવી પડી છે. હવે બાદના સોગત ખામને કેહું છઉ કે, બાદશાહજીની અદાવત હું કરતો નથી; પણ ખાખમાં નોખું હોયતો ખુદાની મરજી. તેથી રીતે ભૂંડાને માહડે ધૂળ છાટવા માડી, પણ બાદશાહે પાછી ધમકી આપી, એટલે ફરીને કહ્યું કે માહરી નજરે નોયેલુએ. અને તે બાદ્યો, આપ નામદારની ખાત્રી હશે, ને હું આપની તબીયત બગાડનાર દુશ્મન નથી, ને હું બદ ચાલનો હોવું તો, આ ગરદન આપ નામદારને હવાલે કરૂ છઉ. બાદશાહએ જાંબાણ વિચાર કાંવાથી, શાહજીમાનની નિહાણ બુદ્ધિ, પ્રીતી, અને તેની આંખા જામ્બારાની શાસી

ચાલ નોવાથી, તેના બોલવા ઉપર કંઈક પણ વિશ્વાસ બેસવા લાગ્યો ! બેહું બાંધ્યો જરા ધીરા પડીને, વિચાર કરવા લાગ્યા કે, આપણે બેહુંએ ફરીથી એ તમાસો નજરે નોવો નોઈએ; એટલી ગરબડ થવા છતાં બાદ શાહની રાણીને, અથવા તેના મેહલમાંના અને શાહનેમાનનાં માણસોને ખબર ન હતી કે બાદશાહ શીકારે ગયા પછી, શાહજાદી અને દાસીવોના, સ્ત્રી સરીત્ર શાહનેમાને નોયાછે. તે સમાચાર રાણીને ને માલમ પડતેતા, તેજ વખતે શાહનેમાનનું ઓપક, ઘટાવી નાખવાને શૂ વિલમ લાગતે ? શાહનેમાન પોતે ચતુર હતો, તેથી પોતાના ઓરડાના દરવાજા બંધ કરીને, એખલોજ બારીમાં છુપો ખેડો હતો; એટલુજ નહીં પણ બાદ શાહજાદી અને તેની દાસી તથા અખશીના, દુષ્ટ કામ નોઈ પોતે ખુશ થતા ને રમુજ નોએલી હતી; તેમાંથી એક શબ્દ પણ કોઈને ન જણાવતા, પોતે મનમાંજ સમજીને ખેડો હતો. બાદશાહ અને શાહનેમાન બેહું બેશીને, બાદશાહજાદીના દુષ્ટ કામનો વિચાર કરેછે, તેટલામાં રાતના બાર વાગ્યા, એટલે શાહનેમાને બાદશાહને, ઘણીજ નરમાસથી સમજાવીઓ કે, હાલ રાત ઘણી વહી ગઈછે, આપ નામદાર એ વાત કોઈને ન જણાવતા ધીરજ પકડો, કોઈ રીતે ઘભરાટમાં ન પડો; હું તમે નામદારની ખીજમતમાં હાજર છઉં, આપની સર્વે રીતે ખાત્રી થવા પછી નોવો હુકમ થશે તે પ્રમાણે હાજર રહીશ. બાદશાહ બોલ્લો મહારી રાણીના બુરા ફેલ મને જણાતા નથી, પણ તું વાત કહેછે તેથી થોડોક વહેમ આવેછે; અને મહારો જીવ ગભરાયછે કે, તે વાત જલદીથી મહારી નજરે નોવુ. શાહનેમાન કહેછે, ઓ બાદશાહ એ કામ નજરે નોવુ હોયતો, હતા વળા ના થાવ ધીરજ રાખો; બાદશાહજાદી તથા દાસી સાથે વધારે સળુ કાઈથી ચાલ્લો, કોઈ પણ રીતે આપણી થથેલી બેહુંની વાત, તે લોકોને જણાવતા નહીં. નો આપણો વિચાર તે લોકો ચેતશે તો, તમારી ઉમેદ બર નહીં આવશે; અને મહારી હયાતીના હાથ ધોવા પડશે. બાદશાહ

શુ તારી હયાતીનાં હાથ ધોવા પડશે ? એવો દુન્યામાં કોણ બે માથા ધસાવનાર છે ? તું નથી બાણતો કે, હું બાદશાહ છઉં, તારા એક બાલને હાથ લગાડવાની કોનની મેકદૂર છે. શુ શાહરિયારની બાદશાહી આત્મે ખુડી ગઈ ? શાહનેમાને કુન્સ બાળવી કહેછે, બાદશાહ સલામત પ્રસન્ન ચરીતથી સ્ત્રી ચરીત ગાહડું છે.

છાપો—ઘડિકમાં આપે સૂખ, ઘડિકમાં દુઃખ દેખાડે.

ઘડિકમાં આપે ચરણ, ઘડિકમાં ગરણ પમાડે;

ઘડિકમાં ભાગવી લહે, ઘડિકમાં સરવશ આપે;

ઘડિએકમાં કહે વીર, કંઈ ઘડિમાં કરિ થાપે;

વળિ ઘડિએકમાં વિખ દિયે, પરણ્યો તજ પર શું રહે;

કવિ શામળ બટ સાચુ કહે, બુદ્ધિ હિણ તે કયમ બિહુ.

શાહનેમાનનો વિચાર બાદશાહેને પસંદ પડેથી પોતાના મહેલમાં સુવા ગયો, અને બેહુના ઠરાવ પ્રમાણે થયેલી વાત કોઈને ન જાણી. પણ તેને એકેન ન પડે, રાત દીવસ હાય અફસોસ કરવા લાગ્યો, એવી રીતે થોડા દીવસ વહી ગયા, આખરે બાદશાહ કંટાળીને શાહને માનનાં મહેલે ગયો, ને કહેવા લાગ્યો, ઓ મોહનત ભરેલા ભાઈ, તું અમન ચમનમાં પડ્યોછે પણ માહર કલેશુ અગ્નિ વિના બળેછે, તેને બુઝાવવાને કોઈ પણ ઈલાજ મને શુજતો નથી. એટલી થોડી મુદતમાં હું તો કંટાળી ગયો છઉં, તને આફરીનછે કે એવા દુઃખ દાયેક વિચારમાં લાંબા દીવસ કેહવી રીતે કાહડ્યા હશે ? હવે મને ધભરાટ ખમાતો નથી. મહારી જીંદગીની દરકાર કરેતો, મહારા રોગનો ઉપાય કર, મને ખાત્રીછે કે તારા વીના કોઈથી ઉપાય થનાર નથી. શાહનેમાને કુન્સ બાળવી કહેડું, એ બહામરદ બાદશાહ એટલામાં શા મોટે ગભરાવછો ? એ દરદનો ઉપાય એવોતો સરથ શોધી કાહડ્યું કે ખૂશ થશો. હજુ થોડા દીવસ એમજ ચલાવો. બાદશાહ કહેછે, તારે ભાઈ હવે મને ખમા

તુ નથી. શાહનેમાન કહેછે, જાહપનાહ એ વાત નજરે નોવાથી દુઃખ નો વધારો થશે.

બાદશાહ કહેછે કે નજરે નોવાથી ને કરવું છે તે હું કરી શકું; પણ નો તમે બોલું મને બતાવેલું હશેતોજ છુપાવશે. બાદશાહનો જવાબ સાંભળી શાહનેમાન ગુસ્સે, ન થતા ખીરજ પકડી કહેછે; આપ નામદારના મહેલની પાછલ ને, ચોર દરવાજો છે તેની માલમછે; બાદશાહ કહેછે નહી, તે દરવાજા વીશે મેં ઘણી તજવીજ કરીછે; અને એ મહેલની હમેશા મરામત હું પોતે હાજર રહીને કરાવુ છઉ, મહારી જીંદગીમાં ચોર દરવાજો નોવામાં આવેલો નથી. તે ઉપરથી ખાત્રી થાય છે કે, મહારી મોહરદાર રાણી ઉપર સર્વે તોહમત આવેછે. શાહને માને મનમાં ન ગળરાતા ધીરજથી, સમજ્યો કે જન્મભારથી એ મૂર્ખ હતો, અને હજુર પણ તેવીજ મુરખાઈ કરેછે; હવે એ ભાઈને નજરે દેખાડવુંજ નોઈએ; નહીતો આપણા ઉપર બદલામી આવશે. મોટે બાદશાહને કહેછે. બાદશાહ સલામત મહારી એક અરજ કબુલ કર શોતો, આપ નામદારને ચોર દરવાજા વિશે ખાત્રી કરી આપીશ. બાદશાહ કહેછે ને આવેસ હોય તે કહે, મને તારી અરજ સર્વે કબુલછે. શાહને માન કહેછે, આપ નામદારે સાંઝના દેવડી ઉપર બેસવું, હું ફકીરના લેખાસે, ધોડા ઉપર બેશી આપ નામદારને આવી કહીશ કે, બાદશાહ તારો મલગશાહ ઓરતાદ, શહેરની બાહર આવીને ઉત્તરેલોછે; તે આ ઘડીએ તને મુજાકાતે મોલાવેછે. તેટલો સવાજ સાંભળતા ધોડા ઉપર બેશી એખલો શહેર બહાર મહારી સાથે નિકળી આવજો, પછી હુંજ ઓસતાદના લેખાસે બુઝરગ બની, પાછો મહેલમાં આપ નામદાર સાથે આવીશ; આપણે મહેલમાં આવેથી, સર્વે ખીજમતગારને હુકમ કરવો કે, આખા મહેલમાં રોશ ની કરવી, તરેહ તરેહનું ખાનું પકાવવું, અને જનાનખાનાનાં ઓરડામાં, આપણે જઈ બેસવું. હું તે ઓરડામાં ગયા પછી આપણે બેહું નિમાજ

પડ્યું, પછી કુરાનના દાખલા દલીલથી ચુકતેગો કર્યું, ખાનું પણ તેજ જગ્યાએ મંગાવતો, અને જનનાખાનાની ખીખીયાને ખીખા ચોરડામાં, સુવાને હુકમ કરતો. આપણે બેહું જણાએ ખાનું ખાધું પછી, રાતના મહેલમાનો ચોર દરવાજો શોધી કાઢ્યું; પણ યાદ રાખતો કે થયેલી વાત કોઈને કરવી નહી. શાહજેમાનનો ડાહપણ બરેલો વિચાર સાંભળી ખાદશાહ ધણે ખુશ થતો, પાતાના મહેલે ગયો.

શાહજેમાને ખાનું ખાધું પછી, થોડીક ઘડી આગમ કાધી; પાછા લો ઠંડો પોહર થવા આવ્યો, એટલે પોતાના ખીજમતગારોને હુકમ કાધો કે, ઘણા દિવસ થયા શેકારે ગયો નથી, માટે હું શેકારે જવું છઉ. બેચાર દિવસે પાછો આવીશ. પોતે હથીયાર બંધ થઈ, સાદા પોશાકે એજ લોજ ચાલતો થયો, શહેરમાં ફરતા ફકીરી લેખાસના કપડાં ખરીદ કીધાં, પુત્રશેગીને માટે સફેદ બાલતી દાદી, મૂછ, ખરીદ કીધી; આગળ ચાલતા ક્રેમક મુરડાલ ઘોડો ખરીદ કાધો; તેને શહેરની બહાર એકાંત જગ્યાએ ગાકલી એક ઝાડની સાથે બંધાવ્યો; એણીગમ પેલીગમ પોતે ફરીને છાણા શોધી લાવીને સલગાવતો બેઠો; છાણાં બળીને ખાક થઈ એટલે, પોતાને ગાહડે માથે થોડીક ચોપડી, થોડીક શરીરે લગાડી, ફકીરી પોશાક પેહરી લીધી; અસળ પોશાક અને હથીઆરની ગાંથડી બાંધી; તે ઝાડની નિચે એક ખાડો ખોદી, તેમાં ડાઠી ને શહેર તરફ ઘોડા ઉપર બેસી ચાલતો થયો; કેટલાક છોકરાઓ મુરડાલ ઘોડો જોવાથી તેનું પુછકું એસતા, કેટલાક ઢેફા મારતા, કેટલાક છોકરાઓ અને માણસો તેના ઘોડાનો દેખાવ જોઈ બા પોકારથી અજબજેબ થતા, કેટલાકને ફકીર ધમકી આપતો પણ ચિંતાવલાં છોકરાંઓ શા માટે સાંભળે ? વખતે ઘોડો કંટાળીને લાતો પણ ઝાડતો, એવા સોંગથી ખાદશાહના મહેલના દરવાજો ફકીર આવ્યો, એટલે તૂર્ત શીખા યો, પોહરેદારો દોડી ઘોડા સાથે આવતા ફકીરને અટકાવ્યો; તે ગરબડાટ સાંભળી ખાદશાહ જોવા અને પુછવા લાગ્યો કે, શું છે ? ફકીરવેશ શાહજે

માને પુકાર કીધો કે, ઓ બાદશાહ આ શું તારા રાજ્યમાં જીલમ છે, મને તારા ઉસ્તાદ પેગામ લઈને મોકલ્યોછે; પણ રસ્તે ચાલતા મહારી તો ખાત્રી થઈ, હવે તો આ ઘોડો, અને પેગામ તું નામદાર બાદશાહને શોંધુ છઉં; એવો દોગ કરી ઘોડા ઉપરથી ફૂડી પાછલા પગે દોડવા લાગ્યો, બાદશાહે પોકાર કરી કહ્યું, પકડો પકડો પકડો; એટલે પાંચ પચાસ શિપાઈ દોડી, શાહનુમાનને પકડ્યો, તે કેહેછે હું નથી માગતો ઘોડો અને પેગામ; તે વખતે પકડનારાઓનું ટોળું બિંચુ થયું; તેમાં એક બુઝર્ગ હવાલ દાર હતો તેણે કહ્યું, શાહી મહલના આપકુ હમારા બાદશાહ બડા ઘોડા દેતા હે; તે સાંભળી શાહી મલના ખૂસી થતા પાછા ફરી બાદશાહને માળ્યા; બાદશાહે કહ્યું શું કહેછે. ફકીર બોલ્યો ઓ બહપનાહ આપ એથ આરામને પડે હો, એર આપકા ઉસ્તાદ શેહરકે બહાર જંગલને પડા હે, ઉસકી ખજરખી ન લી, બાદશાહ ગભરાતો ઉભો થયો; કબકબ, હમતો માલુમ ન હે, અરે કોઈ હે, દો ઘોડે જલદી લે આવ; તૂર્ત બે તેજદાર મોહટા ઘોડા સજીને ઉભા કીધા, એક ઉપર આવેલા શાહીને બેસાડ્યો, અને ખીજ ઉપર બાદશાહ બેઠો. ઝડપથી શેહેર બહાર ને ઝાડ નીચે વેથ બદલ્યો હતો, તે જગ્યાએ જઈ ઉભા, તૂર્ત શાહનુમાન ઘોડા ઉપરથી ઉતરી, આગણી શાહી મહલનાનો લેખાસ ઉતારવા લાગ્યો, અને ઉસ્તાદનો લેખાસ પેહરવા લાગ્યો, પ્રથમ બે હાથ લાંબી સફેદ બાલની દાઢી બાંધી, વેથવેથ લાંબી મુઝો અને માયાના સફેદ લાંબા બાજની ટોપી પહેરી, સફેદ બગલાની પાંખ નેકો મોહટો ઝમ્મા પેહરી, બે હાથ લાંબી તસખી અને લાંબી લાકડી હાથમાં પકડી ઘોડા ઉપર શાહનુમાન બેઠો. બેહું ભાઈઓ શેહેરમાં પાછા ફર્યા તેમાં એક બાદશાહનાં લેખાસે, અને ખીજો ઉસ્તાદને લેખાસે; મહલને દરવાજો આવ્યા, એટલે નેપો બાદશાહને આવતો, પેહેરેદારે નીચો કે, નકીએ પોકાર કીધો, ઓ બહપનાહ બાદશાહ સલામત; તૂર્ત ઘોડા ઉપરથી બાદ

શાહ ઝડપથી ઉતર્યો, અને બુઝરગ ઉરતાદને ઘોડા ઉપરથી ઉતારવા લાગ્યો; ઉરતાદનો નેમ **હાથ** પકડે તેમ તેમ વંધારે ધુજવા લાગ્યો; અને પોતાનો પેગામ પોહચાડનાર, શ્યામરીતને પોકાર માંડી તે ઉપર અફસોશ કરવા લાગ્યો; અને ભાળ્યો, ઓ કંબખત કહા છે નો હમારા ઘોડા લેકે હી ભાગ ગયા. બાદશાહ પોતાના ઉરતાદના હાથને, ખાશા લઈ હાથ નોડી કહેછે, ઓ બુઝરગ આપકા ઘોડાખી છે, ઓર આપકા શ્યામરીતખી છે, કોઈ ખાતકા અંદેશા ન કરના; બાદશાહ પોતાના મહેલ ના જતાનખાના તરફ કોમંને, ન ચેતાવતા ઉરતાદનો હાથ પકડી લઈ જવા લાગ્યો, એટલે રાણી અને દાસીંચી ગભરાઈને, ખીજ દરવાજેથી નાસા નાસ કરવા લાગ્યા. ઉથતાદને પોતાના પલંગ ઉપર સુવાડી પોતે પંખો હલાવવા લાગ્યો; અને ખીજમતગારોને આગલા ફરાવ પ્રમાણે સર્વે હુકમ કીધા. બાદશાહનો હુકમ થતાજ, સર્વે તૈયારી થવા લાગી; એટલામાં નિમાજનો વખત થયો, બેહુ જણાએ નિમાજ શુભરી ફારેગ થયા. એટલે ઉરતાદે કહ્યું, ઓ બાદશાહ આપકા મહેલતો હમે ખતાવ, તૂર્ત બાદશાહ ઉઠી ઉભા થયો; ઉરતાદનો હાથ પકડી નિચેથી ઉપર સુધીના સર્વે માળ, ઓરડા, બારી, ગોખ, જાળીઆ, ખતાયા તેમાંના એક કચગ ભરેલા જાળીઆ માંડી, તેના વડાવાના વખતની એક ચોપડી હાથ લાગી; તેમાં પ્રશ્ન અને સ્ત્રીવોના દુષ્ટ કામનો, સંવાદ દાખલા દલીલ સાથે લખેલો હતો; તે નોઈ ઉરતાદે ઉપર ઉપરથીતો ખુશી ખતાવી, પણ અંદરખાનેથી નો ચોર દરવા નો શોધતા માલમ નહી પડવાથી ગભરાવા લાગ્યો કે, હવે મહાર મોત આવેલું જણાયછે. પણ ધીરજ મુકવી નહી નોઈએ; વંધારે ચોક સી કરવાને શાહનેમાન તૈયાર થયો, તેટલામાં ખીજમતગારોએ તરેહ તરેહનું ખાનું હાજર કીધું; બેહુ બાઇએ ખાનું ખાતા ફરાનના દાખલા, દલીલના ગપાટા ચલાવતા ખાર વાગા, ખાનાથી ફારેગ થયા, તે પછી ખાન સોપારી, હુકા પીતા, એક બે કલાક વહી ગયા, પણ શાહનેમાન ઓર

ડામાં આજુબાજુએ ફરતો, અને ચોર દરવાજો શોધતો, તે ન મળવાથી ગભરાતો; એટલે જનતાનખાતામાં દાસીવો; અને રાણીને, બર નીંદ્રામાં ધોરતા સાંભળ્યા, એટલે શાહજેમાન ખુલ્લા મનથી, મહેલનો ચોર દરવાજો શોધવા લાગ્યો, સેવોતે બાદશાહના પક્ષગતી નિચે, એક માહટી પેઠી હતી, જેમાં બાદશાહની રાણીનું ઝવેરાત રહેતુ, તે પેઠી એંચી બહાર કાઢી તો, તેની નિચે જમીન બરાબર જમીન હતી; પણ તે જમીનમાં એક મોનાનુ કડું, મોટાડીમાં ગરક થયેલુ કીકું; તે વખતે બાદશાહને પુછ્યું કે આ શું છે ? તે કહેછે, રાણીના હાથનો દાગીનો પડી ગયો હશે ? કડું પકડી શાહજેમાન જોરથી એંચ્યુ કે, એક દરવાજો ખુલી ગયો, તે દરવાજાની દેડાણમાં, ભાંયરાં જેવું જણાવાયી, શાહજેમાનનાં કલેજમાં, લોહી ફરતુ તાજુ થયું; અને બાદશાહ ગભરાટમાં પડ્યો; તે ભાંયરામાં ઉતરવાને શાહજેમાને તજવીજ કરીતો, અંદર ઉતરવાને શીડી હતી, તે માર્ગે અંદર શાહજેમાન ઉતર્યો, તેની પાછળ બાદશાહ પણ ઉતર્યો; અંદર જઈ નોંચેતો ભાંયરાંનો ઓરડો સણગારેલોછે, તેમાં એ પલગ ખીછાવેલો જોયો, તેને સુનેરી ઝાલર બાંધેલી હતી, તેની આજુબાજુએ હવા આવવાનો બલ્યા હતા, પણ તેને બહાર નીકળવાને ચોર દરવાજો ન હતો, તે મહેલની નવીજ રમુજ બેહુ બાંધને જોવામાં આવી; તે વીશે બાદશાહ અણુજાણ્યો હતો; પણ શાહજેમાન સમજ્યો કે બાદશાહ સુવાની અગાઉ ભાંયરામાં મસઉદ સાહેબ થુતા હશે ? બાદશાહ નિદ્રાવશ થવા પછી બાદશાહની રાણી મસઉદ અગશીના તાળામાં જતી હશે ? બેહુ બાંધ ભાંયર તપાસી ઉપર આવી; સર્વે જમીન અસલ પ્રમાણે કરીને બેઠા. શાહજેમાન મનમાં વિચાર કરેછે કે, ચોર દરવાજો હજુ મળતો નથી, મોટે બાદશાહને પુછવા લાગ્યો કે, કોઈ પણ ઓરડો, મહેલમાંથી મને દેખાડવાનો રહેલો છે. બાદશાહ કહેછે હા એક ઓરડો રહેલોછે; જેમાં દાસી વો હમેશા રહેછે, અને તેમાં ઝાડા પિસાબ અને નાહવા મોટે વિશાળ

અરેબિયન નાઈટસના દરેક ભાગના ખરીદદારોએ નિચે
લખેલે ઠીકાણેથી ચાર આના આપેથી મળશે.

મુંબઈ—કાળકાદેવીને રસ્તે રામવાડી પાસે. ઈશ્વરદાસ લાયબ્રેરી.

સુરત—તાણાવટમાં. કથનદાસ નારણદાસ માસ્તર.

„ „ મનચેરજી જમસેદજી પોથવાલા.

અમદાવાદ—મામાની હવેલીમાં. યુજરાત વરનીડબુલર શાશાઈદીમાં.

„ „ સુનાઈટેડ પ્રીટીંગ પ્રેસમાં.

„ „ ધી કાટે. જગજીવન કાલીદાસ બુક વેચનાર.

રાજકોટમાં—વિમાન વિજાસ આશીસમાં.

અમરેલીમાં—કામિશ્વર ઓધવજીને.

ભાવનગરમાં—છતરીના કુવા પાસે. ત્રીકમલાલ ઓધવજી બુક વેચનાર.

કચ્છ અંજારમાં—માધવ રાય પાસે. ઉપાદયા હલવેશ્વર ચતુરભાઈ.

કલ્હીકોટમાં—શા. કસ્તુર રૂપચંદ.

કોચીનમાં—શા. પરસોતમ આપશી,
